

KAZALO LETNIKA XLIII.

Članki:

	Stran
<i>Černej Anica</i> : O. Župančič kot mladinski pesnik	50
<i>Družović H</i> : Dve glavni nalogi šolskega pevskega pouka	46
<i>Durilin S.-M. R. Majstorovič</i> : Pirogov i budućnost vaspitanja i obrazovanja	155
<i>Hearn L.-Jan Baukart</i> : Iz japonske šole	118, 161
<i>Majstorovič Mil. R.</i> : Srpska pedagoška knjiga	11
<i>Müller H dr.</i> : Psihografska studijska opazovanja v berlinski praksi	153
<i>Ozvald K. dr.</i> : Kaj je in kaj ni ljudska univerza	1
—: † M. J. Nerat	102
—: Šolska reforma in nižje srednje šolstvo	113

Iz šolskega dela:

<i>Heric Matija</i> : Razmišljevalno računanje in nova metoda računanja z mestnimi vrednotami	22
<i>Kukovčeva Eliza</i> : Možnost rokotvornega pouka na naših šolah	168
<i>Pfeifer Ana</i> : Elementarni pouk v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti	17, 56, 123
<i>Rojec Vlado</i> : Kmetijsko risanje	65
<i>Spreitz Albin</i> : Iz prakse za prakso	175
—: Samoustvarjanje v šoli	177

Telesna vzgoja:

<i>Grm Fran</i> : Higiena govora	26, 76, 134
<i>Pivko Ljud. dr.</i> : Učni načrt redovnih vaj	70
" " " : Rajalne vaje	129
" " " : Vaje z orodjem	178

Kultura:

<i>Ozvald K. dr.</i> : „Ne morem dalje molčati“	181
—: Predavanja na ljubljanski univerzi	184

Razgled:

A. Slovestvo.

<i>Čajhovac S. dr.</i> : Čitanke. (Pav. Flerè)	32
<i>Čika-Jova</i> : Zmaj v slovenskem prevodu (-è)	31
<i>Dvornikovič Vl. dr.</i> —(-è)	33
<i>Družović H.</i> : Črtice k zgodovini glasbene umetnosti. (-è)	31
<i>Erjavec Fr.</i> : Izbrani spisi za mladino. Slov. pesniki in pisatelji V. (E. Gangl)	30
<i>Filipi J. J.</i> : Nejvoln'jši způsoby kresliřské. (Drag. Humek)	84
<i>Fink F.</i> : Zweites Lesebuch. (-ga)	186
<i>Кашкадамова-Майсторовић</i> : Методика о новне наставе цртања (Flerè)	86
<i>Kraigher Alojzij</i> : Umetnikova trilogija. (Pavel Flerè)	32
<i>Majstorovič Mil. R.</i> : Da se upoznamo	87
<i>Ostojčič-Erjavec</i> : Srbske narodne pripovedke (Flerè)	140
<i>Sič Albert</i> : Narodni okraski na pirhih in kožuhih. (Božo Račič)	138
Slovenska poetika. (-u)	141
<i>Suchy Jos.</i> : Staroindijske pripovedke (-è)	86
<i>Šarabon V. dr.</i> : Gospodarska geografija	185
<i>Turič J. dr.</i> : Osnova za preobraževanje naroda školóm. (-ga)	184
<i>Veber France dr.</i> : Sistem filozofije. (Dr. Sim. Dolar)	183

B. Časopisni vpogled:

Pedagoško-znanstveni članki	33, 89, 144, 187
Iz šolskega dela	35, 90, 145, 188
Iz šolske organizacije	35, 91, 146, 188

	Stran
Iz zgodovine pedagogike	146, 189
Drugi članki	91
„Nova škola“	189
„Prerod“	91
Iz druge literature	37, 88, 189
Literatni doneski o delavnem pouku	36

C. To in ono.

Drobne pedagoške novice:

Enoten učni načrt	149
Hebrejska realka v Haifi	98
Heinrich Scharrelmann	97
Ideal šolstva	191
Komisija za pregled šolskih knjig	149
Mednarodni kongres za varstvo mladine v Bruslju	150
Mednarodna pisarna za šole na prostem	150
Montessorijin zavod v Beogradu	149
Nemške znanstvene knjige za Rusijo	192
Nove prosvetne ustanove v Čehoslovaški	150
Nov psihotehnični institut v Ameriki	192
Pedagoško delovno združenje učiteljstva v Avstriji	191
Petdesetletnica Hrv. pedag. – knjiž. zbora	40
Samomori mladoletnih	192
Stanje našega šolstva	149
Šola v Fairkoppe	97
Šolske in domače naloge	40
Višja pedagoška šola v Beogradu	149
Wendeschule	41
Zveza odločnih šolskih reformatorjev v Groß-Berlin	97
Glose	192
Iz razstave otroških del v Zagrebu	148
Kaj opazujemo v šolah? (F. Ž.)	37
Kaj se zahteva za sprejem v srednjo šolo?	95
Ljudsko mnenje v šoli (F. V.)	38
Načrt zakona o srednjih šolah	39
O potrebi bibliografije pedagoške literature SHS (M. R. Majstorović)	93
O smotru narodne šole (Pavel Flerè)	91
Pritožbe staršev (F. V.)	95
Tovarišu – začetniku ob nastopu prve službe (Šviljgoj)	146
Tretji mednarodni kongres za moralno vzgojo v Ženovi. (G. Šilih)	39, 96, 148, 191
Usoda načrta zakona v osnovnih šolah. (F.)	147
Usoda „Popotnika“	41
Za duhovno organizacijo (Pavel Flerè)	190
Dr. Fr. Derganc: Filozofski slovar. (Nadalj. iz letn. XLII)	41, 98, 150, 192

Na ovitku št. 9/12: Par besedi g. Šolniku v „Slovencu“ št. 192/1922 (Flerè).

K. OZVALD:

KAJ JE IN KAJ NI LJUDSKA UNIVERZA?

Edinole spoznanje pravega cilja in prave poti bo prizadevanju za izobraževanje ljudstva dalo tistega blagoslova, ki ga zasluži to od več strani z velikim zanimanjem in veliko požrtvovalnostjo započeto delo.

A. Wurm, Grundsätze der Volksbildung.

Jugosloveni smo postali državljani velike zajednice SHS in najširše ljudske plasti so poklicane k političnemu sodelovanju pa k politični odgovornosti, to se pravi: k reševanju velikih in največjih vprašanj, ki se tičejo javnega blagra. Kolika in pa kako lepa naloga je s tem stavljena ljudstvu! Ali jo ljudstvo razume, ali se zaveda, kaj da v tem oziru zavisí od prave, kaj od napačne rešitve? S težkim srcem bi človek danes odgovarjal na to vprašanje.

Ali jo bo vsaj v bližnji bodočnosti razumelo ter vršilo kakor treba, to pa zavisí od naše — inteligence. Toda ta inteligenca se danes nahaja v istem neprijetnem položaju, kakor svetopisemske device, ki niso bile pripravljene na prihod ženinov. Naša inteligenca se danes sicer spogledava z demokratsko mislijo in morda celo veli, da je pravzaprav že prej in vedno bila v srcu demokratska (ne v strankarskem, ampak v kulturnem pomenu besede!). Ali od istinite, to je take demokracije, ki bi tudi ljudstvo imela kot nad vse važno postavko v računih svoje ideologije, je današnja inteligenca neskončno daleč. Saj bi ta inteligenca ob pogledu na ljudstvo čestokrat, kakor sramežljiva lady, najrajši siknila: shocking! Ljudstvo! — oh, to diši po ulici!

In v tem je zlo. Zato, ker taka inteligenca ni v stanu, ljudstvo voditi mimo političnih pa socialnih skal in prepadov, ki ž njim ni po duhu eno. In vendar bi našemu ljudstvu trebalo danes vodstva bolj nego kdaj prej, trebalo bi mu naravnost roke Mojzesove.

Sicer menda, razen Danske (gl. niže), po vseh državah danes zeva hud, usodepoln prepad med duhovnim življenjem izobražencev pa ljudstva. Saj je celo angleški šolnik bojda otožno dejal: »Mi Angleži imamo

veliko zgodovino, toda ta zgodovina je tuja velikemu delu ljudstva, mi imamo bogato leposlovje, toda naša lepa knjiga je za velik del ljudstva — mrtev zaklad.»

In tako vidimo na eni strani peščico ali pa nemara še peščičico ljudi z »učeno« izobrazbo, peščico, ki se je tekom časa bolj ali manj odtujila svojemu ljudstvu ter ga v podzavestnih plasteh svoje mentalnosti morda celo sovraži (češ: zabit kmetavs!), a na drugi strani vesoljno ljudstvo, ki tako učeno izobrazbo le oddaleč pozna — po ljudeh, ki se »gosposki« nosijo in vedejo, ter je zato tudi prav nič kaj ne obraja. Te vrste kulturni dualizem pa je, kdo bi tega ne priznal, narobe svet: o narodu, državi, družbi bi se le tedaj dalo reči, da so sposobni resničnega napredka, če bo visoka izobrazba posameznikov stala trdno zasidrana v široki ljudski izobrazbi.

Tukaj pa stopi pred nas načelno vprašanje, kaj da je to »izobrazba«? O katerem človeku smeš upravičeno trditi, da je izobražen? Jaz bi rekel, da je pravo v tem oziru zadel Gregorčič z besedami:

Le tisto omilko jaz štejem za pravo,
ki voljo zadeva, srce in glavo —
vse troje!

Izobražen biti se nikar ne pravi — učen biti! »Ein armer Mensch, an dem der Kopf alles ist!«, je vzkliknil Goethe. In tako bi lahko rekli, da je izobražen tisti, ki se je navadil samostojno misliti pa ocenjevati svet in življenje, ki je obenem v stanu, se vživeti v dušo drugega človeka in ki ima trden, zaokrožen značaj.

Odtod pa sledi, da se pojem izobrazba nikar ne krije s pojmom poklicna izobrazba ali strokovnjaštvo, sicer bi za najizobraženejšega človeka moral veljati — specialist. Zato je pač čisto dosledna trditev, ki jo je izrekel velik pedagog: da resnično izobraženemu človeku odgovarja le eno ostro nasprotje — učeni specialist, ki se, gluhi in slepi za ostali svet, kakor s kleščmi drži svojega področja ter se neprestano suče v krogu svoje tesne rutine.

Samo »šolanje« potemtakem še ni zadostna izkaznica izobrazbe, tudi sama »matura« ne, niti samo »akademski« plašč ne; narobe — to so čestokrat le plahte za pokrivanje hude revščine. Izobražen je marveč samo tisti, ki se je usposobil za samostojno izvrševanje tega ali onega posla, bodisi pretežno z roko ali z umom, in ki odtod stoji v zvezi z (gospodarskim, socialnim, pravnim, političnim, nravnim) življenjem, to je z življenjem raznih kulturnih zajednic: naroda, države, cerkve, ki je kot kulturno bitje njih član. Tudi sajasto čelo delavca ali pa žuljava roka kmetjskih ljudi ni načelna ovira do prave izobrazbe.

Ni pa nemara tako, da bi poleg strokovne izobrazbe zadostovalo že to ali ono življensko naziranje (Lebensanschauung); ne, to bi zopet bilo

le umsko, torej enostransko pojmovanje vzgoje. Zahteva se marveč življenje življenja (Lebensführung), ki je v organski zvezi s strokovno, oziroma poklicno izobrazbo; to se pravi, pridevek izobražen se sme priznati samo tistemu, ki je najprej mož na svojem »mestu«, a vrh tega tudi kot član naroda, državljan in človek »ve in hodi pravo pot« (S. Gregorčič).

S tem pa je tudi ugotovljena poglobljena smer vsemu zares izobrazovalnemu delu. In ta smer drži: od strokovne (poklicne) k splošni izobrazbi, a ne narobe! (Ta v bistvu človeške duše utemeljeni postulat bi morala vpoštevati tudi reforma srednje šole).

Hoteli bi, to se pravi, vsaj posamezniki bi hoteli zanesti izobrazbo (v Gregorčičevem smislu besede — »vse troje!«) v širše plasti naroda; drugače rečeno: hoteli bi vršiti socialno delo, ki nam ga veleva ljubezen do bližnjega. Toda — »kdor hoče svojega bližnjega ljubiti, ta ga mora najpoprej izpoznati!« Pod tem geslom se je v Londonu, zlasti po njegovih delavskih predmetjih, v 2. polovici prejšnjega stoletja, v smislu idej, ki jih je oznanjeval v mladih letih umrlí Toynbee, osnovala v socialno-kulturnem oziru zelo pomenljiva institucija z imenom Settlement (naselbina).

Kaj pa je to? Settlement je dom, kjer so izobraženci moškega in ženskega spola vsak dan v osebni stiku z delavskim ljudstvom ter mu (vsaj v Ameriki je danes temu tako) nudijo vseh vrst socialno pomoč, skrbe pred vsem drugim za izobrazbo srca in značaja teh ljudi ter se v vsakem pogledu brigajo za njihovo mladino. Takih settlementov je danes v Londonu na tucate in v Ameriki na stotine. Posebno delavni so po settlementih visokošolci in visokošolke in poleg njih tudi starejše, akademsko izobražene osebe.

Temeljna misel settlementa je torej neposredni stik z ljudstvom (neighbourhood = soseščina). Toynbee je želel, da bi izobraženci v tej obliki proučevali življenje ljudstva, se naučili v narodnem duhu in pa nazorno (ne papirnato!) govoriti ter bi potem ljudstvu, osobito mladini, podajali v prvi vrsti socialno-etične izobrazbe.

V Ameriki je institucija settlementov prinesla veliko in lepih plovov. Ne pa na Angleškem, kjer se je polagoma oddaljila od svojega prvotnega namena ter danes kot »university-extension« (razširjena, »ljudska« univerza) skrbi le za predavanja, ki čestokrat niti niso v kdovekaj trdni zvezi eno z drugim. In podoben angleškemu je bil razvoj na Francoskem! Tudi na Francoskem je, v smislu Toynbeejevih idej, izprva v ospredju stala »l'édication éthique-sociale du peuple«, dočim je danes le še — »osrednja točka za pisan mozaik popularnih predavanj«.

Da bi se znanstvena predavanja ne smela prirejati za širše občinstvo, tega pač ni mogoče trditi, akoravno se da precej krepko dvomiti, ali je pravi cilj ljudskega izobraževanja pred vsem drugim podajanje znanstva. Samo pod zastavo »ljudska univerza« bi ne smela pluti taka, širšim in najširšim krogom namenjena predavanja, ker to ni za nje prava firma. Kaka napačna nečimurnost, ki bi morda narekovala ta naslov, pa ni nikak v poštev prihajajoč argument. Glavna stvar (prave) univerze in njenega obrata je namreč — znanstveno delo (iskanje in ne v prvi vrsti podajanje resnice). Širši publikum pa pred vsem drugim želi, da se mu v razumljivi, čeprav morda v dogmatski obliki p o d a resnica o tem ali onem predmetu; a pot, ki vodi do takih resnic, ga prav malo zanima. Podajanje znanstveno dognanih izsledkov pa ni toliko naloga univerze, ampak drugih šol, pred vsem strokovnih šol — zlasti v kolikor prihaja v poštev tehnično, za ta ali oni poklic potrebno znanje.

Bolj bi odgovarjalo ime »znanstvena« ali »javna« predavanja. Ako pa jih krstimo na ime »ljudska univerza«, utegne ljudstvo dobiti napačne pojme o pravi univerzi, to je o nalogah in prizadevanju prave univerze.

A nas ne zanima toliko zgolj podajanje znanstva, temveč istinito izobraževanje ljudstva! In glavno vprašanje v tem oziru bodi takole stavljeno: Kako je mogoče splošno izobrazbo razširiti do te mere, da bomo res — izobražen narod? Toda kak neverni Tomaž me utegne pozvati, naj prej dokažem, da se sploh dá izobrazba v smislu gorenjih izvajanj zanesti med »nižje« sloje naroda.

No, kar se je že doseglo, mora biti pač tudi dosegljivo — to je nekaj evidentnega. In problem splošne ljudske izobrazbe v našem pomenu besede je majhni d a n s k i narod rešil v takem obmerju, da se danes ves ta v svojem jedru poljedelski narod upravičeno imenuje — izobražen. Da na Danskem »izobraženci« ne tvorijo več posebnega stanu (ker je ves narod izobražen), to je uspeh »ljudske visoke šole«, ki hočem v sledečih vrstah prikazati nje idejo, ustroj in vpliv.

Ljudska visoka šola ni isto, kar »university extension«, ki ji gre v prvi vrsti za podajanje ali populariziranje znanja. Cilji ljudske visoke šole marveč leže pred vsem na etičnem torišču; svoje ime je ta uredba dobila odtod, ker se v njenem področju pretresajo visoke reči na čisto poseben, to je — ljudstvu razumljiv način. Ustanovitev te kulturne institucije, ki ji je idejne temelje zasnoval Nicolai Frederik Severin Grundtvig (1783—1872) in ki se danska državnica ž njo lahko ponaša pred vsem svetom, je bila naravnost »pedagogično odkritje«. Njen čudoviti plod je bil — kakor pravi A. Fischer — notranji

preustroj ljudskih plasti; ljudska visoka šola je tisto do tedaj nemo maso poljedelskih sil dvignila na ono višino, kjer je duševno delo malone vsakemu članu naroda — druga narava.

Pa naj stopi stvar sama pred nas ter nam razkrije sestav svojih čudotvornih sil! Evo vam ljudske visoke šole na Danskem!¹

1. Šolski cilj. — Tisto, po čemer stremi ljudska visoka šola, ni ne strokovni pouk (nemara v obliki obrtnonadaljevalne šole), ne pospeševanje poklica, ne te ali one vrste pomoč do kruha, temveč — splošno človeška izobrazba, skupno razmišljanje učencev in učiteljev o narodnih vprašanjih (kakor so: politika, gospodarstvo, umetnost, verstvo, npravstvenost), zrelost in samostojnost sodbe, priprava na samostojno življenje in na to, da se v njegovih konfliktih vsikdar pokažeš celega človeka, kratko: šola za življenje! »To je, česar nam manjka; profesor, učenjak ne more biti vsakdo in tudi ni treba, toda danski državljani, izobraženi in kaj prida državljani bi morali biti vsi« (Grundtvig). Mladina se naj temu načinu izobraževanja posveti zavoljo izobrazbe same. Iz (te) šole se naj zopet vrne k svojemu poklicu, samo da z večjim notranjim veseljem, z večjo ljubeznijo do domovine, pa z idealnejšim pojmovanjem dela in življenja. Ne praktična korist, temveč kultiviranje človeka je cilj tej šoli.

Izpitov, izpričeval, podeljevanj posebnih pravic ta šola ne pozna; komur ni do izobrazbe same, ta ostani doma. In najlepše izpričevalo ne samo tej šoli, ampak tudi danskemu ljudstvu je činjenica, da se danes, po 30-letnem delovanju te šole danski kmet nahaja na tako visoki stopnji izobrazbe, kakor nikjer drugod, da se je iz te šole razvilo vzorno združništvo in da je odtod država dobila celo vrsto znamenitih politikov.

Tega brezprimernega uspeha pa duševni oče ljudske visoke šole ni dosegel kar tako z lahkoto in brez navora. Grundtvigu je marveč kot pisatelju, duhovniku, politiku neprestano bil en cilj pred očmi: svoje apatično in v duševnem pogledu zaspano ljudstvo prepojit z novim življenjem. V neprestanem boju proti nasilju in hinavščini, boreč se s topoglavostjo ljudstva in odporom višjih krogov, je vztrajno šel za svojim visokim ciljem ter ga slednjič tudi dosegel.

2. Učenci. — Sprejemajo se samo v taki starosti, ki jamči za prilično zrelost duha. Kdor hoče obiskovati to šolo, ne sme imeti pod 18 in ne nad 30 let. Globoka pedagoška modrost je zlasti v tem, da se za splošno izobraževanje ne vzami brž prvi čas po končani ljudski šoli: takrat dečko ali dekle vse sile svojega telesa in duha posveti

¹ Kakor jo prikazujejo: zlasti A. H. Hollman, A. Fischer, Ragaz in dr. (Gl. na koncu!)

poklicu, ki si ga je izbral. In prav tako je globoko premišljen ukrep, po 18. letu širjim plastem ljudstva nuditi priliko do neke vrste šolske izobrazbe. Če se namreč šolski pouk pretrga, predno učenec duševno dozori, povzroča to — brzo razpadanje vsega v šoli pridobljenega znanja. In ob srednješolcu vidimo, da izobrazba učinkuje tem trajneje, čim delj je trajala in v čim zrelejši dobi jo je gojenec dobival. In da je pri nas veliko mladine ravno v tistih letih, ko dozoreva, brez šolskega pouka, to je usodepoln greh zoper duha — dočim se na Danskem baš prava pravcata mladost ljudstva zbira okrog ljudske visoke šole. A vsem učencem skupna predizobrazba je tisto elementarno znanje iz ljudske šole in pa kolikor toliko izkustva iz poklica, ki je v danskih razmerah skoraj izključno — poljedelski.

3. Vnanja organizacija šole. — Popolna učba traja dve leti ter obseza petmesečni zimski tečaj za moške in trimesečni letni tečaj za ženske; sicer pa je vsak tečaj za se zaokrožena celota.

Z ozirom na oskrbo je ljudska visoka šola nekak internat, podoben veliki rodbini, ki si prizadeva, pod vodstvom šolskega ravnatelja in njegove familije učencem biti resničen dom s svojo gorkoto in prijetnostjo ter tako vplivati na vso osebnost učenca. Med učitelji in učenci vlada tovariška medsebojnost; oboji se sestajajo ne samo pri jedi, ampak tudi zvečer k svobodnemu izmenjavanju misli in pa k skupni igri.

Koliko trajne pobude odnese odtod mlad človek, ki je za dva zimska ali letna tečaja zapustil svoj običajni delokrog, da se posveti izobraževanju samega sebe — iz lastnega nagiba!

4. Nekoliko statistike. — Kaj je te vrste »visoka šola« postala danskemu ljudstvu, o tem najuspešneje govori statistika. Leta 1905—1906 je bilo na Danskem 71¹ ljudskih visokih šol s 383 učitelji in 165 učiteljicami; a obiskovalo jih je 3493 moških in 3196 žensk. Samo 6% teh učencev je bilo iz mesta, vsi drugi so bili kmetski, oziroma obrtniški sinovi. Do sedaj je na Danskem vsak tretji človek pohajal to šolo. Stroški za pouk in oskrbo so (1905—1906) za zimski tečaj znašali 162 kron; velik del učencev ima državne ustanove, zlasti služinčad (!) in vajenci.

5. Učni predmeti. — Ljudska visoka šola pravzaprav neguje le eno učno panogo: domoznanstvo v najširšem pomenu. Osrednja točka vsemu prizadevanju na tej šoli je namreč tisto, kar je s človekom že po naravi najtesneje spojeno: domovina. Ta snov obseza pred vsem zgodovino domovine, ki uči narodno preteklost spa-

¹ L. 1914. je teh šol bilo 75, a učencev 7000. — Po tem ključu bi pri nas vsa x trg imel svojo ljudsko visoko šolo!

jati s sedanostjo, ki budi čut odgovornosti za domovino ter na ta način vzgaja k pravemu patrijotizmu. In z domoznanstvom je združen študij materinščine, poznavanje in gojitev nacionalne literature. Domoznanstvo in materinščina zavzemata dve tretjini vseh učnih ur. Iz drugih ved se vzame toliko, kolikor je treba za pojasnitev zemljepisnih, gospodarskih, državno-pravnih razmer v domovini.

6. Učna metoda. — Učba, kakor je sicer običajna po šolah, bi za te vrste učence bila čisto neprikladna. Sleherno »sistematsko« predavanje po tem ali onem vodilu (»Leitfaden«) je zabranjeno; glavna stvar ni učenje in znanje, temveč vzgojevanje značaja, čiščenje mišljenja (Gesinnung), velikopotezno orientiranje o vprašanih, ki se tičejo življenja.

Zato se zgodovina tukaj ne sme »kritično« obravnavati, marveč bodi le izobraževalna šola za bodoče življenje posameznika. Za ljudstvo zgodovina domovine ni nič drugega, nego živo pripovedovanje od ust do ust, od roda do roda o najznamenitejšem izmed tega, kar se je zgodilo v domovini in ž njo. In na ljudski visoki šoli se naj mladini zgodovina podaje tako, kakor jo pojmuje idealno ljudstvo. Zato se zgodovinski pouk na tej šoli začneja z obširnim uvajanjem v nordiške pripovedke ter potem preide — ne k dolgoveznemu navajanju letnic in podrobnosti, temveč k pregnantnemu očrtavanju razvojnih slik, ki jim jedro tvorijo velike osebe ali pa kulturne vrednote — vsikdar s skrbnim ozirom na podobne pojave iz sedanosti. Svetovna zgodovina se obravnava samo v velikih potezah, kot ozadje in vezilo, ki pojasnjuje zgodovino domovine; pri tem stopa v ospredje vzporednost narodov in kultur, zakonitost v dviganju in padanju držav, filozofija zgodovine. Velike dobe, n. pr. francoska revolucija, tvorijo večkrat predmet večernemu berilu in zabavi.

Kajpada tak način obravnavanja zgodovine zahteva od učitelja ne samo veliko znanja, ampak tudi visoke splošne izobrazbe. Samo kdor sam narodno čuti, je v stanu, zgodovino tolmačiti v narodnem duhu; le tisti, ki čuti v sebi umetniških sil, ima oko duha za to, kaj je bistvenega in kaj ne; samo oni, ki se sam navdušuje, je zmožen, tudi druge navdušiti. Tak način podavanja mora biti — prirojen; da se sicer gojiti in razvijati, ne pa pridobiti.

Učitelj zgodovine s temi učenci na razumljivo-filozofski način pretresa splošne življenske odnošaje in vprašanja, ki se tičejo sedanosti, govori o načelnih vprašanih, ki zadevajo narod in družbo, razpravlja o temeljnih vprašanih posameznega človeka, o raznih vrst življenskem naziranju in o strujah duha, ki stopajo v sedanosti na dan, o raznih uredbah države, cerkve, šole, pa za nje veljavnih načelih — kratko

o vsem, kar bo poslušalec kot zaveden član naroda, države, družbe prejel ali slej srečal v življenju.

Negovanje materinščine se pričinja z branjem preprostih, v ljudskem duhu pisanih proizvodov, kakor so n. pr. nekatere izmed Björnsonovih povesti; potem pa preide k umetni literaturi, zlasti k tolmačenju dram. Vzporedno z negovanjem literature se goji petje narodnih pesmi in balad; nikoli pa se ne poje na umeten način (večglasno), ampak vsikdar enoglasno, da bi se pojočim ne trebalo nemara plaho ozirati na muzikalno proizvajanje, da se marveč tem lažje poglobijo v vsebino in občutje poetičnega teksta.

Kdor zna opazovati ljudsko dušo, ta ve, da se vsak, tudi priprost normalni človek kaj rad spušča v neke vrste praktično filozofiranje: iščoč na svoj način odgovora na to ali ono globlje vprašanje o svetu in življenju. Način pa, kako o takih rečeh po večini razpravljajo učeni strokovnjaki, je ljudstvu — tuj. Zanj je to s hieroglu pisano ali pa v tajnem jeziku predavano znanstvo, ki ne vabi, ampak odbija. In z globokim umevanjem stvari je Grundtvig poeziji odkazal častno mesto pri ljudskem izobraževanju. Jezik pristne, nepotvorjene poezije, to je namreč — jezik ljudstvu razumljive filozofije. Poezija nam velikih življenskih resnic ne prikazuje v obliki abstraktnega mišljenja ali pa s prevzetnostjo suhoparnih doktrin, temveč s pomočjo živih slik pa toplega, oduševljenega izraza. Zato je ljudski visoki šoli vzorec za prikazovanje vsega velikega in lepega v človeškem življenju — pristna poezija.

S posebno ljubeznijo se goji mitologija, domača, nordiška. To je neke vrste poetično-filozofsko pronicanje bajeslovne snovi, podobno Wagnerjevim pesnitvam. Wagner je trdil, kakor omenja Grundtvig, da je mitus radi tega brez primere, ker je vedno resničen in njegova vsebina za vse čase neizčrpeljiva. Primerno prikazovanje bajeslovja ima na tej šoli obrazložiti tvorne sile za temeljne zakone človeškega duha in življenja, kakor ga srečavamo v sedanjosti.

V bajeslovju ima ljudska visoka šola poleg domače zgodovine glavno sredstvo za vzbujanje narodnega duha, ki je nje temeljna ideja.

V zemljepisju ni nič tega, kar imenujemo »Drill«. V taki uri se podaja pestra slika te ali one pokrajine, prikazuje zveza med strukturo tal in pa med vegetacijo, se skušajo ugotoviti pogoji za rast vsakovrstne produkcije človeških rok in človeškega duha. Na ta način se učenec usposobi, sam zemljepisne pojave motriti ter na tem torišču samostojno sklepati.

Najbolj originalna pa je metoda pri pouku matematike. Nje započetnik je La Cour, profesor v Askovu. Ta pouk ne sloni, kakor sicer, na sistematski gradnji, ki izhaja od aksiomov in elementarnih stavkov

ter nepretrgano koraka do vedno težjih in bolj zamotanih matematskih medsebojnosti, temveč daje učencu priložnost, da njegov duh izve, kakšno pot je hodila matematika v duševnem razvoju človeštva. In prav tako se poučuje tudi fizika. Ta način podajanja vzbuja najživalnejše zanimanje učenca ter ga uspešno uvaja v razmišljanje o semkaj spadajočih problemih. Brez dvoma bo pač mlad človek, zlasti poljedelec, probleme iz geometrije bolj umeval, če vidi, kako ti problemi pri Egipčanih rasto iz praktičnih nalog, kakor jih zahteva merjenje zemlje, urejanje meje, utiranje potov, in pa koliko plodovitosti da vsebujejo za praktično življenje.

7. Učitelj. — Zadnji smisel vsega pouka na ljudski visoki šoli je, kakor že omenjeno, poljudno-filozofsko pretresanje splošno-človeških odnošajev in pa takih vprašanj iz sedanjosti, ki zadevajo vseh vrst duhovne struje, naloge človeka in državljana, razne zajednice: državo, cerkev, šolo, pa njihova načela. O vseh teh rečeh pa učitelj tukaj svojim poslušalcem, če hoče uspeha, ne sme govoriti kot učen znanstvenik, ex cathedra, temveč kot — izobražen državljan, ki se mu vidi, da vsa ta vprašanja i njemu segajo globoko v dušo in ki bi rad, da se mladina okrog njega usposobi za samostojno presojanje in urejanje javnih zadev. In za dosego tega namena je v prvi vrsti treba, da znaš učenca celega zgrabiti, »vzbuditi«, da si v stanu, nanj neposredno učinkovati kot razvita osebnost, da premoreš veliko ljubezen, ki obenem obsega tvarino, učenca pa šoli postavljeni cilj. Zato je umljivo, če vseučiliščni profesorji niso vsekdar najboljši, najuspešnejši in najbolj priljubljeni učitelji na ljudski visoki šoli, da marveč poleg njih delujejo i bivši praktiki iz tega ali onega poklica in ljudski učitelji, in da ljudska visoka šola, vsaj deloma, tudi sama skrbi za svoj učiteljski naraščaj. Sicer pa ima večina teh učiteljev akademsko izobrazbo.

To je v glavnih potezah slika ljudske visoke šole na Danskem. Kajpada razstavljanje te slike še nikakor ni poziv, da naj gremo ter severno cvetko, kakor je, presadimo v svoj južni svet. Prirodni, socialni in kulturni miljé, ki ima tudi na razvoj kulturnih sredstev, osobito šole, odločilen vpliv, je drugačen tam gori na Danskem in drugačen v mladi kraljevini SHS. Brez dvoma pa nam organizacija, cilj in uspeh danske ljudske visoke šole lahko kaže pot pri izobraževanju našega naroda.

In takega izobraževanja nam je nujno treba, kdo bi o tem še dvo-mil. Kajti le v duhu in resnici započeta, na vse sloje raztegnjena izobrazba nas utegne kdaj pripeljati do — prave demokracije, to je: do novih, boljših temeljev narodnega in občečloveškega življenja.

A najzanesljivejša pot do tega velikega cilja bi utegnila biti resnična ljudska univerza, oziroma ljudska visoka šola (in ne kaka nje

žalostna potvora v obliki bolj ali manj pisanega predavalnega omnibusa!), ki je v svojem pravem jedru — »princip in organ nove kulture pa vzgoje ljudstva«. Vse zavisi od tega, da jo prav pojmuje, to je v tem smislu, da ljudska visoka šola ni znanstvena, temveč izobrazevalna, vzgojevalna šola, ki ima namen, iz človeka kakršen je, napraviti takega človeka, kakršen bi imel biti v svojem interesu in pa v interesu svojih sočlanov v rodbini, občini, narodu, državi... In do- stopna bi ta šola naj bila vsakemu državljanu, ki je normalen po duhu, ne samo gospodi, ampak tudi delavcu, hlapcu in dekli!

Kajpada tudi ljudska visoka šola ne more izhajati brez znanstva. Samo da se tukaj nima podajati zgolj tehnično, za ta ali oni poklic po- trebno znanje, kar je naloga strokovnih šol; tukaj bodi marveč znan- stvo spojeno s celim položajem tistega človeka, ki pohaja to šolo! Namen ljudske visoke šole ni, iz kmeta, malega obrtnika, industrijskega de- lavca... napraviti izobraženca v današnjem smislu besede; prej bi nje namen utegnil biti ta, da današnjega »intelektualca« — počloveči. Ljudska visoka šola naj v življenje kmeta, malega obrtnika, industrijskega de- lavca... zanese nekaj takega, kar jim njihovega poklica ne bo prisku- tilo in osovražilo, kakor to dela današnji način izobraževanja, temveč kar jim ga pomaga vzljubiti ter jim ga pokaže v lepši, to je v plemeniti luči duha! Zato pa, če res hočemo uspehov, se »nižjim« slojem nikar ne bližajmo z napihnjeno štulo današnjega intelektualca, temveč — skromno in spoštljivo!

Ne visoko doli s katedra vsuti ploho »temperamentno« izgovorjenih besed nad svoje poslušalce — to bi tukaj bila komedija! —, ampak v ljudskih prisposodobah in pojmi in vendar tako, »da bo vsakdo čutil, da prihajaš iz svetov višje kulture«, pričeti razgovor o stvarih, ki se osebno tičejo življenja in značaja, to je suprema lex predavateljev na ljudski visoki šoli. N. pr. v bolj konkretni, to je neprisiljeni obliki raz- govor začeti o tehle vprašanih: Ali res danes človeku ni mogoče, kakor tolikrat slišimo, biti pošten? Ali je ubog človek lahko značajan? O vseh mogočih oblikah laži v današnjem življenju. O konfliktih s predstojnikom, oziroma delodajalcem (-jemalcem) ali med gospodinjo in služkinjo. Kaj je vest? Kaj odgovornost? Kaj zanesljivost? Kaj delovni ponos? Kaj vse zasluži ime tatvina? Kaj je demokratični duh? Kak pomen ima v današnjem življenju disciplina? Iz kakih razlogov rad nastane prepir med sosedi? Kako bi se taki prepiri dali preprečiti? Itd. itd.

In še to! Ljudska visoka šola nikar ni organizem, ki bi po svojem bistvu zahteval mestnega ozračja za svoj uspešni bitek. Ne, zunaj na deželi niso tla za njo prav nič manj ugodna, nego v mestu. Le ne izgub- ljajmo izpred oči, da to, kar se upravičeno imenuje ljudska visoka šola, ni kako na zunaj lepo frizirano poslopje, temveč — »princip in organ

nove kulture pa vzgoje ljudstva«. Knjižnico v vsako vas, pa redne sestanke, kjer se bodo — kajpada ne v gostilni! — po nekem sistemu pod spretnim vodstvom učitelja, dijaka, duhovnika ali drugega inteligenta pretresala v prej omenjenem smislu »visoka« vprašanja in tisti sovražni prepad, ki danes v najodurnejših oblikah zeva med mestom in deželo, bo se najbrž začel zapirati.

Ako pa »ostanemo, kakor smo bli«, se nam prav lahko primeri to, kar je imel v mislih Spencer z besedami, da je nova demokracija le drugo ime za — stari despotizem!

Rabljena (in priporočljiva) literatura:

Hollman, Die Volkshochschule und die geistigen Grundlagen der Demokratie. 1919.

Fischer, Berufsbildung und Allgemeinbildung. (Zeitschr. f. päd. Ps. u. exp. Päd., XII., 3. zv.).

Förster, Staatsbürgerliche Erziehung. (Prinzipienfragen politischer Ethik und politischer Pädagogik). 1914.

Förster, Erziehung und Selbsterziehung. 1917.

Ragaz, Die pädagogische Revolution. (Zehn Vorlesungen zur Erneuerung der Kultur). 1920.

Wurm, Grundsätze der Volksbildung. 1913.

MIL. R. MAJSTOROVIĆ:

SRPSKA PEDAGOŠKA KNJIGA.

(Najkraći bibliografski pregled po piscima.)

Jači kulturni dodir Slovenaca i Srba nastaje — stvarno — posle 1. XII. 1918. g., posle našeg političkog jedinstva. Taj dodir i između učitelja od toga dana, koji je jedna od najvećih epoha u našem nacionalnom životu, postaje jači, čvršći i iskreniji.

Vekovno razdvajanje jednih i drugih učinilo je te se među Srbima malo poznaje slovenačka pedagog. knjiga, a među Slovencima — srpska pedagog. knjiga.

Naš članak ima malu ambiciju da učitelje Slovence upozna sa srpskom pedagog. knjigom — počinjući sa XVIII. v., pa do naših dana. Razvoj srpske knjige u srpskoj državi u srednjem veku odlično je predstavljen u delu univ. prof. P. Popovića: **Pregled srpske književnosti**, 1920. g.*

*

* Kako i ova tako i sve knjige štampane su ćirilicom — ali ih mi radi čisto praktičnih ciljeva pišemo latinicom.

Jedan epohalan događaj u kulturnom životu srpskog naroda i stvaranju nove pedagoške književnosti jeste **seoba** jednog dela srpskog naroda sa Balkana u Austriju, u kojoj je i ranije bilo srpskog naroda. Glavna seoba je izvršena krajem XVII. v. za vreme Leopolda I., pod srpskim patrijarhom Arsenijem III. Čarnojevićem. Leopold I. priznaje Srbima konfesionalnu slobodu i crkvenu samoupravu, ali nije hteo ni da čuje za političku autonomiju. Šovinizam Madara i Nemaca i katolički prozelitizam beše veliki i stalan uzrok ogorčene nacionalne borbe između Srba i njih. Austrijski princip: cuius regio, illius religio, sproveden je najbezobzirnije nad Srbima. Tako Marija Terezija 1741. izdaje naređenje da se pravoslavni stavljaju izvan zakona. Verska gonjenja Srba dostigla su tada vrhunac tako, da su Srbi čak bili primoravani vojničkom silom da primaju katolicizam.

Prema odakvom političkom stanju može se jasno suditi, da se nije moglo onda mnogo misliti među Srbima o stvaranju pedagoške literature ma i najmanjih razmera. Srbi stupaju u žilavu borbu sa vladajućim sistemom tražeći neprekidno svoja prava od cara iz Beča. U drugoj polovini XVIII. v. se uspeva te se srpski narod u tim krajevima prosvetno organizuje. Stvara se i jedan narodno-crkveni fond za izdržavanje škola. A od 1770. počinje prava reorganizacija srpskih škola i prosvete.

No i tada je teško išlo sa knjigama. Srpski narod je na Balkanu imao svoju štampariju već u XVI. v. Podizanju ćirilovske štamparije u Austriji protivili su se svi neprijateljski politički činioci. Sve molbe, žalbe i protesti behu uzaludni. Iz Beča se uvek odgovaralo, da je to »nepotrebno i suvišno«, kad postoji jezuitska ćirilovska štamparija. Tek je 1792. Štefan Novaković uspeo da osnuje srp. ćiril. štampariju pod imenom »Slaveno-Serbska, Valahijska i vostočnih jazikov tipografija«, ali je ona već 1796. prodana univerz. štamp. u Budimu, gde će se od tada, pa sve do tridesetih godina XIX. v. štampati najveći broj srpskih knjiga. Pored ove štamparije srpske su knjige štampane u Veneciji (kod D. Teogozij) u Beču (kod I. A. fon Kurcbeka) i dr. mestima i to na rusko-slavenskom jeziku, koji se znatno razlikuje od današnjeg srpskog književnog jezika.

Po tvrđenju D. Rajkovića najstariji štampan srpski bukvar izašao je 1726. pod napisom **Pervoe učenje otrokom** (8°, str. 258) od anonimnog pisca, dok se pouzdano zna, da je Kiprijan Račanin napisao još 1717.: **Bukvar ili nauka detam i junom**, koji je štampan tek u XIX. v. kao bibliografska retkost. Prvo teorisko pedagoško delo izašlo je 1775., prevedeno od anonimnog pisca, pod zaglavljem: **Put k postojanoj slavi i istinom veličestvu** (8°, str. 148), od Rolena (!), rektora pariske akademije.

Jedan od najplodnijih pisaca rusko-slovenske škole bio je **Jovan Rajić** (1726.—1801.). Pretežno bogoslovski pisac, bavio se i lepom literaturom i narodnom istorijom. Do 1795. izdao je 4 sv. velikog dela: **Istoria raznih slavenskih narodov** (na 2000 st.). Dugo je po školama upotrebljavao njegov: **Katihizis** (1797. 8°. 64 st.) i njegova **Svjaščenaja istorija** (1797. 8°. 38 st.).

Enciklopedista **Zaharija Stefanović Orfelin** (1726 + 1785) između velikog svog rada pisao je i školske knjige. Bio je sejač racionalističkih ideja onog doba. Veličao je prirodne nauke i propovedao prosvetu za široke slojeve naroda, tražeći i upotrebu narodnog jezika. I ako nije originalan pisac, valja mu pomenuti: **Kratkoe do prostoe o sedmih tainstvah učitel'skoe nastavjenje** (1760. 8°. 24 st.) i **Pervoe učene hotjaščim učiti sja knjig pismeni slavenskimi naziraemoe bukvar** (1776. 8°. 96 st.).

Od prvih reformatora školskih valja pomenuti **Teodora Jankovića Mirijejskog** (1741+1814), koji je delao ne samo među Srbima, no i među Rusima za vreme Ekatarine II. Pisao je mnogo, ali dela nije potpisivao. Najznačajnije mu je delo: **Ručnaja knjiga potrebna magistrom** (1776. 8°. 319 st.) i **Rukovodstvo v čestnosti i pravosti** (1798., 8°, 261 str.).

Njegov drug na poslu bio je **Stevan Vujanovski** (1743+1829), veoma plodan pisac, naročito školskih udžbenika. I ako su oni, prilikom jednog požara izgoreli, ipak se zna za neke, od kojih pominjemo: **Njemeckaja gramatika** (1772. 8°. 561 st.), **Rukovodstvie ko aritmetiki** (1777. 12°. 155 st.), **Rukovodstvo k pravoglagolaniju i pravopisaniju**.

Avram Mrazović (1756+18[?]) je bio takode plodan pisac. Njegova dela: **Rukovodstvo k slavenstjej gramaticje** (1794. 8°. 187 st.), **Rukovodstvo k slav. pravočeteniju i pravopisaniju** (1797. 8°. 48 st.), **Rukovodstvo k naucje čislitelnoj** (1798. 8°), više su puta prešampavana.

Doba prosvetljenosti izbacuje na površinu znamenitog narodnog učitelja i filozofa **Dositeja Obradovića** (1742+1811 kao Ministar Prosvete u Beogradu). On je bio rado čitan ne samo kod Srba i Hrvata, već je bio prevoden i na bugarski i rumunjski. On je prvi srpski pisac čije knjige prelaze granice srpskog naroda. Pristalica »praktičnog evdeemonizma« (M. Milovanović.) O. je tražio samo prirodnost, ljubav, slobodu i nezavisnost u mišljenju i verovanju. On hoće za osnov obrazovanja znanje slobodno od autoriteta (M. Kujundžić: Fil. u Srba) I ako on nije bio školski pisac njegova su sva dela (v. drž. izd. 1911. 4°. 600 st.), skroz prožeta vaspitnim tendencijama. Naročito mu valja čitati: **Sovjete zdravago Rozuma** (1784.) i **Etiku** (1804.) etc.

Među Dositejevim epigonima valja naročito istaći **Atanasija Stojkovića** (1773+1832), koji se pored književnog i naučnog rada bavio

i pedagoš. knjigom. Njegova **Fisika** (u III. knj. 1801—3. na 1100 st. 8°), radena je po nagovoru samog Dositeja i to na deističkim principima. Znatna mu je stvar i **Serbski sekretar** (8°, str. 535).

Od poslednjih pisaca Dositijeve škole je Pavle Solaric (1779+1821), koji je težio, da srpski narod dobije moderno obrazovanje. Najznačajnija su mu dela: **Novo graždanskoe Zemleopisanije** (prvo na srpskom jez.) u II. knj. na 800 st. 8° i **Bukvar slavenski** (1812. 8°. 142 st.) i dr. i dr.

Političko oslobođenje Srbije od 1804.—13, a naročito od 1815. na ovamo čini veliki preokret u svima duhovnim manifestacijama srpskog nacionalnog života. Stvaranjem samostalne srpske države stvara se i samostalna pedagoška književnost srpska, naročito plodna u Srbiji. No i pored pomenutih »prečana« Srba i drugi su, više manje, aktivno učestvovali u radu na srpskoj pedagoškoj knjizi. Još se naročito ističu: Pavle i Platon Atanacković, Matija Damjanović, Georg Zaharijević, Dimitrije Isailović, Pavle Kengelac, Vasilije Bulić, Joakim Vujić, Dimitrije Tiroli dr., a naročito reformator srpskog književnog jezika srbijanac Vuk St. Karadžić sa **Prvim srpskim bukvarom** (1827. 8°. 17 str.). Uz njega dolazi i njegov slavni učenik Gjura Daničić sa: **Novim srpskim bukvarom** (1853. 8°. 43 st.). No citirati njihove radove znači preći okvire ovog člancića.

Dimitrije Čobić (1839 i. t. d.) izdaje: **Ogledje djetškog vospitanija** u III. sv. (oko 300 st. 8°), Matija Ban u Beogradu štampa: **Vospitatelj ženski** (I. sv. 117, II. sv. 120, III. sv. 120 st.). Ali jedan od vrlo plodnih i sposobnih pedagoških pisaca jeste dr. Milovan Spasić, koji štampa: **Razmišljanja o napretku u prosveti** (1848. 8°. 25 st.), **Nravstveni vospitatelj dece** (1850. 12°. 152 st.), **Praktičnu računicu za učitelje** (1850. 12°. 60 st.), **Pedagogično metalčno nastavljenje za učitelje** (8°. st. 80)) i dr. Gjorgje Rajković počinje 1858. g. da izdaje **Školski list**, a docnije ga izdaje dr. D. Natošević, a posle ovoga N. Đ. Vukičević.

Mih. H. Ristić od 1858.—68. štampa **Sistem celokupne filosofije**, sa dodatkom **Filosofija u Srba** (1868. 8. 87 st.) u X knjiga. Dimitrije Matić izdaje **Pregled istorije vaspitanja** (1866. 8°) u III knj. i **Vaspitanje male dece** (1867. 8°) u II dela, a Mihailo Ružić: **Nauku o vaspitanju** (1867. 8°. 128 st.).

U opšte jedan od najplodnijih pisaca u Srba je Milan Đ. Miličević (1831+1908). Uređivao je devet godina pedagoški časopis »Škola« (od 1868.—1876.) od kada i počinje njegov plodan pedagoški rad. Budući zastupnik empirizma M. je sastavio i preveo i ove stvari: **Škole u Srbiji** (1868. 8°. 135 st.), **Kako se uči knjiga?** (1869. 8°. 33 st.), **Pedagogiske pouke** (1870. 8°. 127 st.), **Školska higijena** (1870. 8°. 260 st.), **Istorija pedagogije** (XVI+566. 8°. 1871.), **Školska disciplina** (1871. 8°. 68 st.) itd. itd.

Njegov drug bio je Milorađ P. Šapčanin (1847+1895) u pedagogici ditesovac, ovom se bavio više po službenom poslu. Pripovedač, dramatičar, liričar i epski pesnik bavio se pedagogikom kao volonter. Bili su mu ovi radovi nekad veoma cenjeni: **Hajnrh Pestalocije** (1870. 16°. 56 st.), **Očigledna nastava u osnovnoj školi** (1871. 8°. 85 st.), **Javna predavanja** (1873. 12°. 63 st.), **Uputstvo za predavanje domovine i sveta u osnovnoj školi** (1873. 8°. 127 st.), **Uputstvo za predavanje srpskog jezika** (1875.) i dr. Preveo je i Ditesovu: **Teoriju pedagogije** (1872. 8°. 264 st.).

Veoma im je sličan dr. Dorđe Natošević (1821+1887) enciklopedista sa delima: **Uputstvo za predavanje bukvara** (1875), **Čitanke za 1.—4. raz. osn. šk.**, **Bukvar i Bukvar za crkveno slovenski** etc. Mita Nešković uređuje »Učitelj« (1873) docnije »Novu školu« (1875). Izdaje: **Rad u I. raz. osn. škole** (8°. 104 st. 1875.).

No u ovom periodu je najznačajniji Stevan D. Popović. U opšte on je jedna od najtipičnijih figura u srpskoj pedagogici. Pristalica racionalizma u tom pogledu i izdaje reformatorske radove, kao: **Praktično predavanje iz računa** I knj. (16° 36 st.) i II knj. (16° 92° 1869) III knj. (8° 339 st. 1870), **Kratko uputstvo za čitančicu uz Bukvar** (1870. 16° 28 st.) i prevod dela Karla Këra: **Rad u školi** (8° 547 st. 1872.) i dr. Vidan je pedagog bio i Nikola D. Vukićević sa delima: **Misli o uređenju crkveno prosvetnih odnošaja Srba u Austriji** (1865), **Članci o vaspitanju djece**, **Uputstvo za predavanje bukvara** (8° IV+279 st. 1872.) i dr.

Od poznijih pedagoških pisaca sa seminarskim obrazovanjem naročito se istakao, kao pristalica pedagoškog stojičizma dr. Vojislav Bakić sa: **Opštom pedagogikom** (1897. 8° VII+509 st.) i **Posebnom pedagogikom** (8° VI+238, 1901 g.) i dr. delima. Još dela na svojoj struci. Tako isto i pokojni Petar Despotović sa: **Škole u Srba** (1888. 12° 100 st.), **Pedagogikom istoriskom** (1902. 8° XIII+471 st.).

Čist pedagoški pisac je, i danas čio i krepak starac Jova Miodragović (rod. 1853), koji po obilnosti rada na svojoj struci sve nadmaša. Najznačajnija su mu dela: **Red kojim idu nauke i veštine jedna za drugom**, **Rad u I. razredu** (I. izd. 1880. V+204 st. 8°), **Rad u II. razredu** (8° 247 st. 1905. I. izd.), **Greške u nastavi** (8. 1894. 243 st.) itd. itd. Prevodio je Bihnera: **Moć nasleđa**, Komenskog: **Didaktika magna**, Spencera: **O vaspitanju** i dr. Veoma mu je sličan Sreten M. Adžić (takode živ), koji 1891. izdaje: **Srpska nacionalna škola** (8° 50 st.), **Učiteljeve zabeleške** (I. izd. 1894. 8° 247 st.), **Uvod u pedagogiku** i dr.

Filosofijom i pedagogikom se bavio (još živ) M. Milovanović. Štampao je seriju radova pedagoških pod imenom: **Život narodni** (I. sv. Vaspitanje i prosveta, II. sv. Pravda i zakonodavstvo, III. sv. Privreda i politika, IV. sv. Moral i religija; Ruso, Pestalocije i Komenski; Ben,

Spencer i Vunt; Lična sloboda i bezbednost itd.) i seriju filozofskih knjiga pod napisom: **Filosofija i nauka** (I. sv. Filos. i nauka u prirodnom razvitku, II. sv. Filos. i nauka u psihološ. i logičnom razvitku, III. sv. Filos. i nauka u idealnom razvitku, IV. i V. sv. Filos. i nauka u istoriskom razvitku i VI. sv. Filosofija u Srba).

Puri-herbartovac pokojni Stevan M. Okanović, dolazio je u red najspremnijih naših pedagoga svog pravca i u opšte. Bio je dosta plodan i kao pisac. Naročito pominjemo: **Vaspitne kazne i nagrade** (1892), **Osećanja i volja** (1893), **Misli o zadaći i važnosti estetičkog vaspitanja** (1898), **Opšta pedagogika** (1900), **O maru ili interesu** (1900) i dr. Pisao je i na nemačkom jeziku. Prevodio je takođe. Uređivao je i časopis »**Pedagoški pregled**« (3 godine) i **Arhiv za filosofiju, pedagogiju i društvene nauke** sa dr. M. N. Jovanovićem.

Božidar Knežević (+1905) jedan od najvidnijih srpskih filozofa, štampao je: **Proporcija u istoriji i Red u istoriji, Misli** i dr.

Od živih pedagoga vredno je istaći dr. D. Rajičića s njegovim pokušajem moderne: **Didaktike** (doživela II. izd.), Ljub. M. Protića sa: **Pedagogikom** (III. izd. 1920. 295. 8°) i **Pedagoškim pitanjima I. knj.** (1914. 8. 174 st.) i P. M. Ljotića, naročito zbog dela: **Duševno slaba deca i njihovo vaspitanje** (1920. 8° 242 st.).

Od živih filozofa naročito se ističe dr. Branislav Petronijević. Svoja najglavnija dela izdao je na nemačkom jeziku (Principi metafizike i dr.). Na srpskom: **Istorija filosofije I. d. od Renesansa do Kanta** (1912), **Filosofija u »Gorskom Vijencu«** (1907), **Osnovi empiriske Psihologije** (1910) i t. d. Opasan mu je takmac, koji je, budi uzgred rečeno, pristalica škole rada, dr. Svetomir Ristić. Poznata mu je: **Logika** (1913. 8° 85) i **Duševni pokreti u našem narodnom pesništvu** (1920. 8° 114.).

Još su u naponu snage pedagogi: Milan Šević, koji ima dosta radova iz pedagogike, od kojih se naročito ističu: **O koncentraciji nastave** (1899), **Pedagogiško posmatranje** (1906), **Dečja književnost srpska** (1911), **Obrazovanje učitelja i dečja knjiga** (1920), naročito: **Stara i nova pedagogija** (1920. 8° 150 st.) itd. Prevodi su mu, takođe, cenjeni. Miloš R. Milošević se ističe sa: **Opštom kulturnom pedagogikom** (1911. 8° XLVIII+613) u delom: **Nastavne metode** (1921. 8° 328 st.). Obojica zastupaju socijalnu pedagogiku i približavaju se principima škole rada.

Zastupnik eksperimentalne pedagogike je dr. Paja Radosavljević, prof. Nju-Jorškog univerz., koji je svoja dela pisao i latinicom i ćirilicom. Saradivao je, a i sada saraduje na svima srpskim pedagoškim časopisima. Najznačajnije mu je delo na srpskom: **Nacrti grana psihološke nauke** (1919) i dr. Sličan mu je po idejama Sima Jevrić, urednik časopisa »Glasnik društva za dečju psihologiju«. Naročito mu se

ističu: **Osnovi dečje psihologije i eksperiment pedagogike** (1921. 8° 155 st.).

Od metodičara, koji i sada pišu, najviše su se istakli Jovan D. Jovanović sa: **Metodikom računske nastave** u narodnoj školi (II. izd. 1921. 8° 159 st.) i Mihailo M. Stanojević, urednik časopisa udruž. jugosl. učitelja »Učitelj«, sa delima: **Metodika zemljopisne nastave** (II. izd. 1920. 8° 96 st.), **Metodika istoriske nastave** (II. izd. 1920. 8° 75 st.) i **Metodika poznavanja prirode** (1920. 8° 174 st.) i dr.

Ovaj najkraći pregled, mislimo, da će dati donekle tačnu predstavu o radu na pedagoškoj knjizi kod Srba. Pored nabrojanih najistaknutih pedagoga postoje i dr. manje poznati, ali ipak od vrednosti, koji ne mogu — i pored najbolje volje, da uđu u ovaj pregled. Njihovo će se mesto tačno odrediti, kao i pobrojanih, kad se napiše stručno delo iz istorije srpske pedagogike, koje mi još nemamo. Uskoro će ugledati sveta iscrpna **Pedagoška bibliografija u Srba**, koju je izradio naš drug St. S. Stanišić, koja će biti najlepše ogledalo sveg pedagoškog rada kod nas za poslednjih 200 godina.

Pored navedenih dela naročito ističemo dela Milićevića: **Istorija Pedagogije** i P. Despotovića: **Istorisku pedagogiku**, koja u sebi imaju dosta materijala za poznavanje srpske pedagoške knjige.

U kasnijim brojevima »Popotnika« mi ćemo prikazivati najnovija dela iz srpske pedagog. knjige kritički, da bi se za njih zainteresovali naši drugovi iz Slovenije.

IZ ŠOLSKEGA DELA:

ANA PFEIFER:

Elementarni pouk v čitanju in pisanju na podlagi samodelavnosti.

Ko sem pred leti v vaški šoli prevzela kot razrednica pouk I. razreda, mi je, razmišljujoči o ciljih in potih nazornega pouka, prišla v roko Scharrelmannova knjiga »Aus meiner Werkstatt«. Z velikim zanimanjem sem prebrala to in za njo vse druge Scharrelmannove knjige, ki niso bile vsemu temu, kar sem dotodaj poznala o pouku, popolnoma nič podobne. ter so mi pokazale, kako se da stvarni pouk obraziti tako, da deluje z vsemi duševnimi zmožnostmi in daje otrokom priliko, na podlagi svoje osebnosti izkušnje samim prideliti potrebno znanje, pri čemer je učitelj samo še voditelj, ne pa oseba, ki ima po načinu stare šole vtepati deci po učnem načrtu predpisano znanje.

Gansbergov duhoviti abecednik »Bej uns zu Haus«, navodilo k temu abecedniku in še nekatere druge njegove knjige so me poučile, kako se da tudi elementarni pouk v čitanju in pisanju, v nasprotju s starimi mehaničnimi metodami, ki nimajo same v sebi življenja in katere je treba samo umetno oživljati, postaviti na podlago samoustvarjajoče sile otroške duše, kako zraste, v najtesnejši zvezi s stvarnim poukom, iz otroškega življenja samega.

Deset let pozneje mi je bil zopet izročen I. razred. V teh črticah, ki so povzete z malimi izjemami iz prvega polletja tekočega šolskega leta, je orisana pot, katero sem si ustvarila, poživljena po gori omenjenih knjigah, na podlagi pridobljenega spoznanja in izkušnje, in ako bodo komu, ki se za taka vprašanja zanima, prav prišla, me bo pristrčno veselilo!

Pouk prvih tednov.

Veliko povprašujem po domači hiši in domačem življenju, zlasti na podlagi neizčrpnega »včerašnjega dne«. To je najpripravnejša pot, da razvozljam otrokom jezičke, zame pa neobhodno sredstvo, da izvem, kar mi je treba vedeti in postavim lahko takoj prvi pouk na najpristnejša domača tla.

Kaj vse izvem?

1. Ana in njen brat Jože sta včeraj kravo pasla. — 2. Martin je šel v nedeljo z mamo na pokopališče, kjer počiva njegova ranjka sestra, ter ji je nesel »rože« na grob. — 3. Ivanu so naročili mama paziti na kokoš. Ivan je pa ušel in kokoš je zašla v žito. Nato so mama vzeli palico in so Ivana nabili. — 4. Miha je splezal na oreh ter ga tresel. Metka je pobirala orehe ter jih devala v košaro. Potem jih je nesla domov in o Božiču jih bodo mama imeli za potico. — 5. Oče so zjutraj napregli ter so se peljali po steljo; Tone je šel z njimi, mama so pa peljali z vozičkom mleko in zelje v Ljubljano. Julka je ostala doma ter je kuhala kosilo. — 6. Martin je bil v nedeljo pri večernicah, potem je šel s teto Cilo k tomboli, je imel dve karti, je »zadel« in dobil »kofe« z žemljo. — 7. Ivan in Hilda sta se skupaj igrala. Naredila sta iz lesa in papirja hišo in mašino. — 8. Mama pripravljajo za potice: mast, jajca, med, orehe. — 9. Mama pripravljajo za potice: rozine, moko, cukar, sol.

Vsa omenjena Gansbergova začetnica je sestavljena iz takih, nad vse lično ilustrovanih povestic. Mi nimamo take začetnice, pomagati si moramo s tablo in kreda; zato pa imajo naše vaje to veliko prednost, da so povzete, ne splošno iz otroškega, ampak neposredno iz našega življenja in torej tem živeje učinkujejo. Nedostatek je le ta, da se pisava s table zbrše in da tudi doma nimamo prilike za ponavljanje. Temu nedostatku poizkusim, ako bom imela še kedaj I. razred, priti v okom s

tem, da si bomo s a m i po svojih zmožnostih zapisali in ilustrovali vsak svojo začetnico, katera nam bo rabila za domače vaje.

A kako zapisujemo in kako beremo te povesti?

Zapisujemo jih izpočetka le s 3—4 značilnimi besedami, ki po možnosti ne presegajo dveh zlogov in v katerih se še ne nahajajo zloženi soglasniki, in vsako teh besed opremimo s sliko. Besede prvih 5—6 vaj pišemo s p o s a m e z n i m i, po zlogih grupiranimi črkami.¹

Povrnimo se k 1. vaji.

Narišemo Ani, Jožeta in kravo. To se pa tudi lahko zapiše. Ani se piše takole (a n i), Jože takole (j o ž e). Kako pa pravi krava? Mu! To tudi zapišemo (m u).

Sedaj se te besede vtisnejo v spomin v celoti, brez ozira na elemente, in sicer se dobro pogledajo, preberejo, kar je z ozirom na sliko nad njimi prav lahko, »prerišejo« s sliko vred brez vrst, popolnoma prosto. Potem zapišem brez slike v izpremenjenem redu: j o ž e m u a n i m u a n i j o ž e.

Druga stopnja je ta: Pokažem na prvi zlog in izgovorjam a, na drugi, rekoč ni, ravno tako na jo in že, potem poskušam, kdo si je zapomnil ta ali oni zlog, a popolnoma neobvezno, ne da bi pričakovala ali zahtevala, da si vsi ali tudi samo večina podano prisvoje. Te začetne vaje otroke zelo utrudijo. Kakor se pojavi utrujenost, prekinem, ne glede na uspehe. Ne delujemo za vidne uspehe, ne zahtevajmo jih takoj po vsakem predavanju; uspehi se ne dajo prisiliti, ali, če jih prisilimo, so laži-uspehi. Resničnih, pravih uspehov, ki zore naravno, t. j. sami od sebe, moremo in moramo samo potrpežljivo pričakovati, in bodisi, da se prikažejo šele čez tedne ali mesece. Uspehi morajo z o r e t i. To je pa pri onem učnem postopanju, ki jih zahteva gladko formulirane kot sad vsake učne enote, izključeno; tako postopanje le ovira samodelavnost duha in moči naravni proces zorenja, ki je tako svet in čudovit, kjerkoli se nam razodeva, tako v fizičnem kakor v duševnem življenju. Pa mislimo sami nase. Kolikokrat nam je nekaj nejasno, ali smo v kakem razdvoju sami s seboj, a nobeno trudapolno razmišljanje, nobena človeška beseda nam ne prežene megle. Pa se bavimo z drugimi stvarmi in že nekoliko pozabimo na svojo težavo; če mine nekaj časa, časih samo ena noč, časih tudi vrsta dni ali tednov, in glej, neposredno se nam nekaj zablíši in hipoma nam je dotično vprašanje popolnoma jasno ali vsaj ugledamo pot iz težavnega položaja. — Kjer se pojavlja utrujenost, tam se neha veselo delovanje. Zato moramo, kakor hitro jo zapazimo, takoj izpremeniti način dela, in sicer tako, da ustne vaje zamenjamo s pismenimi ali risarskimi. Kadar je pa otroški duh zopet svež in razpoložen, povzemimo zopet hitro težavnejše ustne vaje, ki so združene z našo berilno vajo. Za to

¹ Prím. podobno moje poročilo v »Pop.« 1915.

ni norme, naš pouk pa mora biti toliko elastičen, da spozna v danem trenutku potrebo izpremembe in hitro najde obliko pouka, ki je razpoloženju otroške duše primernejša in zbuja novo zanimanje. Brez veselja ni volje, brez volje ni prave delavnosti, t. j. samodelavnosti. Toda mi hočemo prav to, da zbudimo voljo, ki sama z vso močjo sili k delu, kakršno si sama ustvarja. Taka volja premaga s časom vse težave in ovire ter si sama prisvoji potrebo znanja; in bolj vzvišena naloga nego s silo vtepati v glavo predpisano znanje, je, to voljo buditi, gojiti in vedno nanovo poživljati — zatorej bodi naša naloga!

S tem je jasno izrečeno, kaj tvori temeljne metode, ki pretvarja nekdanji bolj ali manj mehanični, duhomorni pouk v čitanju in pisanju v živo gibanje vseh duševnih moči. —

Nadaljnja stopnja bi bila tale: Iz znanih zlogov naše vaje izkušamo dobiti nekatere elemente, recimo za začetek 2—3, ali kolikor se ravno da brez posebne sile; zakaj, ne pozabimo tega, sile delati otrokom smemo posebno zdaj v začetku manj nego kedaj! — Te elemente vadimo tudi pismeno, zopet brez vrst, brez vsake pedanterije, samo toliko, da je oblika v bistvu pogojena. Ali so nekoliko večji ali manjši, ali teko vrste malo bolj navzgor ali navzdol, naj nas nič ne moti. Za take vaje je tablica jako dobra; letos sem pa vpeljala mesto nje zvezke v obliki četvorke iz najcenejšega konceptnega papirja, katere sem sama sešila, in jim dajem prednost, ker se z njimi pouk bolj fiksira kakor s tablico, ki se vsak dan nekolikokrat zbríše. In prav s takimi zvezki bi nameravala prirejati »začetnico« za domačo rabo za čitanje po našem sistemu, tako da pride v te zvezke samo snov za čitanje po gorenjem in sledečih obrazcih, dočim bomo rabili kakor dosedaj šolske zvezke enake oblike za vse druge, tudi za računske vaje.

Pri posameznih vajah se ne zadržujemo več nego 2 dneva, k večjemu 3 dni, ne glede na to, ali smo obdelali vse elemente, ki se nahajajo v njih ali ne; zakaj otrokom naj se po naši metodi predstavlja čitanje kot to, kar je nam odraslim ljudem, t. j. kot sredstvo, ki nam pomaga k spoznanju zanimivih in vednosti vrednih dogodkov. Ako se pa pri posameznih vajah predolgo zamujamo, otopi živo zanimanje, sredstvo se izpremeni v namen in smoter je izgrešen!

Nikakor torej ni treba misliti, da se morajo precej pri prvi vaji ali pa tudi pri naslednjih vajah pridobiti hkrati vsi elementi, ki nastopajo v značilnih besedah, ali pa, da ne smemo prej nadaljevati, dokler večina učencev ne obvlada pridobljenih elementov. Elementi se ponavljajo še mnogokrat, komur se danes še ne razveže voz, se mu bo že pozneje razvezal. Saj tudi vrtnar rastlinam zaliva, gnoji i. t. d., iz zemlje potegniti jih pa ne more, ali kadar pride njih čas, se pokažejo same, a tudi tedaj

ne vse ob isti uri! On naj bo naš vzor: kakor on pripravljajmo zemljo, gojimo, budimo — a ne idimo, temveč čakajmo potrpežljivo in zaupno tudi pri dozdevnih neuspehih, ki se v mnogih slučajih, kjer smišo na tihem skoraj obupali, izpremene v uspehe in naše zaupanje obilno poplačajo. Bodimo — ne površni, pač pa velikopotezni, s tem povzdignemo pouk, učence in sami sebe!

Tudi še v drugem oziru je naše prvo čitanje podobno čitanju odraslih: namreč v tem, da otroci ne vežejo mučno elementov, kar je zelo naporno; mehanizem čitanja namreč absorbira moči v toliki meri, da jih nič ne preostaja za razumevanje čitane snovi; ako pa čitajo otroci po besednih slikah, s katerimi se neposredno združuje predstava pojma, delajo pri čitanju isto kakor mi odrasli. Da povem to jasneje, naj navedem primer: Tudi nam zatakne, če nahajamo v kakem tekstu nenavadno besedo, recimo kako malo rabljeno tujko; nejasno nam je v prvem hipu tudi pismo z nerazložno pisavo, nekaterih mest sploh ne moremo prebrati, ako si jih ne tolmačimo iz namišljenega smisla. Kakor pa vodi in podpira naše čitanje misel, tako naj vodi in podpira še v toliko večji meri prvo čitanje naših začetnikov, ako hočemo, da bo imelo resnično izobrazevalni pomen; vrhutega pa dospo mladi čitatelji z gojenjem zanimanja in volje mnogo hitreje do smotra.

Polagoma pridejo učenci sami tako daleč, da spoznavajo pomen elementov, ki nastopajo kot stari znanci v novih zvezah. Tako ugotovimo na pr. v besedi »martin« 2. vaje, da nahajamo v njej **a** in **i**, ki smo ju imeli že v besedi »ani« 1. vaje i. t. d. V vsaki novi vaji najdemo stare znance, časih tudi cele zveze znancev, n. pr. »ro« v »rože« in »rozine«, »ko« v »kokoš« in »košara«, »ka« v »metka«, »julka«, »kaša«, »kava«, »moka« i. t. d. Ko smo nekoliko napredovali, si znamo s pomočjo teh starih znancev raztolmačiti tudi že kako novo besedo na tabli, še preden ji dodam sliko. Bolj ko napredujemo, bolj srečavamo stare znance in naposled spoznamo, da se ponavljajo vedno isti elementi, poznati je torej treba le to in si lahko tolmačimo vsako novo besedo. S tem so elementi dospeli v pravo luč in naše študije z njimi prihajajo čimdalje temeljitejše in intenzivnejše, ne da bi zaradi tega puščali iz oči svoj najvišji smoter: stvarno zanimanje in namen čitanja. Vezave glasnikov med seboj na zgolj mehničnem potu sploh ne vadim, ampak nekatere naših vaj so take: ma ma — kaj pa je iz tega, če napišem 2 krat **i** mesto **a**? Ali poznate kako mimi? Ali 2 krat **u** mesto **a**, kdo kliče tako? Ali: miha; kaj nastane iz te besede, če postavim **c** mesto **h**? i. t. d.

Zelo zanimiva vaja je tale: Danes ne bom klicala otrok, ampak jih bom zapisovala; bom videla, ali boste vedeli, koga zapišem: jo — kdo je to? Jože! re — Reza, mi — Miha i. t. d. Zadoščenje, če se ugane, je nepopisno.

Kar se tiče pisanja, se vrši to brez vrst, v prostem ponarejanju besed iz berilne snovi, zapisane na tabli, brez pedantičnega ozira na medsebojno razmerje črk ali njih delov, prav korajžno! Časih poskušamo takole: Kdo izmed vas zna na pamet zapisati to ali ono izmed znanih besed? Skoro vsak jih zna več zapisati in tudi še katere druge, z domačo pridnostjo pridobljene. Tuintam se pa kakemu boljšemu učencu tudi že posreči, da zapiše kako preprosto besedo po posluhu. (Dalje prih.).

MATIJA HERIC:

Razmišljevalno računanje in nova metoda računanja z mestnimi vrednostmi.

V novejšem času metodiki pri računskem pouku na osnovnih in meščanskih šolah ponajveč upoštevajo razmišljevalen (spekulativen) način računanja, odločno zahtevajoč, da se formule in pravila odpravijo ter računajoči vse na naraven način razvijejo.

Napram takemu postopanju pa so v stari šoli, kar vem iz lastne izkušnje, stremili samo za tem, da so v računanju dosegli kar največjo spretnost, ne oziraje se na to, so li učenci podana pravila mogli tudi samostojno najti, razumeti in vsak čas logično izvesti. Kratko, gojili so ponajveč računanje na pamet in tako učence izvežbali v praktične računarje. Malo in veliko poštevanke je moral vsak učenec imeti v mezinu. Žalibog pa si taki površno izvežbani računarji niso znali več pomagati, ko so mehanično naučena pravila pozabili.

Zato šolniki nove šole že več let navedeno zastarelo metodo smatrajo kot nekako brezplodno, mehanično delo; toda ne zapazijo da so pozabili si ohraniti od stare metode, kar je dobrega ter s svojo skrajno pretirano spekulativno metodo zabredli tako daleč, da učenci vsled neprestanega, mudnega razvijanja in razjasnjevanja ne dosežejo v računanju več potrebne spretnosti in točnosti. Kdor je imel priložnost, delovati na šolah, kjer se pretirava ta način računanja, ta mi bo potrdil, da tako računanje pri množenju in deljenju desetinskih števil ali desetinskih ulomkov zelo ovira spretnost v računanju. Pristaši čisto naravnega, umstvovanega računanja docela prezirajo razloček med izvajanjem (razvijanjem) in med uporabo; in prav uporaba, ki izvedena pravila praktično izkorišča, mora učence dovesti do kar največje spretnosti.

Praktični računarji, množeči 2 desetinski števili, navadno podajo več zgledov tako, da določijo mestno vrednost zmnoška vsake številke množiteljeve s prvo ali tudi z vsako poljubno številko množenčeve ter na temelju dobljenega glavnega zmnoška najdejo znano pravilo: »Zmnožek vsebuje vedno toliko desetinskih mest, kolikor jih imata oba čini-

telja skupaj.« Toda ta način postopanja modrovancem več ne zadošča, marveč zahtevajo, da je pri vsakem računu in brez izjeme rabiti metodo določujočo mestne vrednosti, še več, desetinsko piko je tudi označiti pri vseh delnih činiteljih, češ, da mehanične metode oziroma pravila učencem niti ni treba poznati. Prav tako tudi postopajo pri deljenju dveh desetinskih števil, uporabljajoč v svrhu določitve mestne vrednosti prve številke količnikove različne, čestokrat zelo mudne, dolgočasne metode. Računajočemu z navadnimi ulomki po njihovem mnenju ni dostojno reči: »Ulomek z ulomkom množimo, ako množimo števec s števcem in imenovalc z imenovalcem,« ali: »Ulomek z ulomkom delimo, ako množimo navzkriž (z obratnim ulomkom),« marveč se mora vsak z gled razumno razviti. Tedaj morajo učenci n. pr. vajo $\frac{11}{11} \times \frac{1}{11}$ vsakokrat tako razvijajoč izračunati:

2 krat $\frac{11}{11} \times \frac{1}{11}$, $\frac{1}{11} \times \frac{11}{11}$ je samo 15. del od $\frac{11}{11}$, torej $\frac{1}{11} = \frac{1}{11}$. Ali $\frac{1}{11}$ od $\frac{11}{11}$ je 15. del od $\frac{11}{11}$, t. j. $\frac{1}{11}$, $\frac{1}{11}$ od $\frac{11}{11}$ je 2 krat toliko, torej $\frac{1}{11} = \frac{1}{11}$.

Slično postopanje zahtevajo tudi pri deljenju dveh ulomkov. Vsak misleč računar razvidi, da izvedba takega, sicer logično pravilnega postopanja pri vsaki vaji učence neljubo zadržuje ter zavira in tako zmanjšuje njih spretnost v računanju, povrh pa jim pri vajah z večimi števili še dela težkoče, se pravilno jezikovno izražati.

Torej bi se po mojem mnenju tako postopanje moralo omejiti na slučaje, kar neobhodno potrebne za izvajanje in pojmovanje mehaničnega pravila, ki se pri praktičnem računanju splošno rabi; le tu pa tam naj učitelj vpraša učenca, zakaj tako postopa, da ne pozabi logičnega sklepanja.

Pri deljenju desetinskih števil že glede na skrajšano množitev in delitev ne moremo prezirati te ali one metode v določilo mestne vrednosti prve številke količnikove.

Najbolj priporočljiva je gotovo ona metoda, ki nam razen lahko umljivega vpogleda v bistvo stvari same nudi tudi preprosto mehanično formulo za praktično uporabo.

Dosihdob so bili metodiki računarji vajeni v dekadičnem sestavu mestne vrednosti posameznih števil pri celotah šteti od desne na levo, začenši z ednicami. Tako so stale ednice na prvem mestu in ednice od milijonov na sedmem mestu, dočim so bile števši od desetinske pike od leve na desno na prvem mestu desetine in milijonine na šestem mestu. Tako zaznamevanje je motilo učence, določujoče mestne vrednosti glede na njih red.

Razmišljal sem, kako bi se dal ta nedostatek odpraviti. Premotri val sem desetski sestav, preišljuječ, kaj je ukreniti, da dobim pri celotah

na 1. mestu na levo od desetinske pike desetice, ker so na 1. mestu od desetinske pike na desnem desetine.

Kar se mi je pred leti slučajno posrečilo, najti v to svrho migljaje v pedagoškem listu »Freie Schulzeitung«, izhajajočem na Češkem. Že takrat sem si napravil osnutek, da seznanim naše učiteljstvo s to zadevo, storim pa to šele sedaj, ko sem stvar premotril in preizkusil.

V dosego enotnega ob koncu, z različnimi zgledi podprtega postopanja pri določitvi mestnih vrednosti posameznih celot in desetink tvorijo ednice ne samo izhodišče za razvijanje številskega sestava, marveč tudi mejnik med celotami in desetinkami, dočim je dosihdob tvorila desetinska pika mejnik med celotami in desetinkami. V tem smislu ne znači več desetinska pika izhodišča za številskovanje (numerovanje) posameznih mest, marveč ednice. Tako odgovarjajo mestnim vrednostnim enako daleč od ednic proti desni in levi stoječih števil enake potence od 10, seveda brez ozira na predznak potenčnega eksponenta. Ako se torej mesto ednic številkuje z ničlo, se strinjajo mestne številke, značujoče, kolikero mesto od ednic na desno in levo zavzema poljubna številka, s potenčnimi eksponenti dotičnih mestnih vrednosti, in prav ta okolnost nam jamči lahko razumljivo metodo za računanje z mestnimi vrednostmi. V nazorovanje te metode priporočam v opetno uporabo spodnjo tabelo, ki si jo vsak lahko naredi iz lepenke, povrh pa številnične tablice, ki se polagajo na leseno spojko A B, pripeto na šolsko tablo, v poljubne predale. S tem nazorilom prav lahko učencem natančno razjasnimo desetski sestav ter jih obenem na preprost način popolnoma zanesljivo izvežbamo v množenju in deljenju z mestnimi vrednostmi.

itd.	stomilijoni	desetmilijoni	milijoni	stotisočice	desettisočice	tisočice	stotice	desetice	ednice	desetine	stotine	tisočine	desettisočine	stotisočine	milijonine	desetmilijonine	stomilijonine	itd.
A mesto	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	B mesto
	8.	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.	0	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
<p>← Množiti z 10, 100, 1000, 10 000 itd. ←</p> <p>← Deliti z $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$, $\frac{1}{10000}$ itd. ←</p> <p>← Množiti z $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$, $\frac{1}{10000}$ itd. ←</p> <p>← Deliti z 10, 100, 1000, 10000 itd. ←</p>																		

Iz tabele se jasno razvidi, da tvorijo ednice izhodišče in stoje na 0. (ničelnem) mestu, desetice na 1., stotice na 2., tisočice na 3. mestu levo od ednic i. t. d. Desno od ednic stoje na 1. mestu desetine, na 2. stotine, na 3. tisočine i. t. d. Seveda moramo ednice kot take označiti, in sicer z desetinsko piko, ki jo postavimo od njih na desno. Ako pa katera mestna vrednost nima številke, se izpolni z ničlo.

Katero prednost ali korist nam daje tako številkovanje ali numerovanje? Učenci si mnogo lažje zapomnijo mestne vrednosti glede na njih red, ker imata po dve z istim kazalom tudi slično imenovanje; n. pr. 3. celo mesto: tisočice; 3. desetinsko mesto: tisočine; 6. celo mesto: milijoni, 6. desetinsko mesto: milijonine i. t. d. Že iz razpredelitve tabele tudi razvidimo, in to dejstvo je učencem posebno razjasniti, da dobimo z vsakim novim 6. mestom novo enoto višjega reda, dočim znašajo vmesna mesta vedno 10, 100, 1000 i. t. d. kratno prejšnje enote nižje vrste. Učencem je torej samo treba zapomniti enote nižje vrste: desetice, stotice, tisočice i. t. d. in enote višje vrste: milijoni, bilijoni i. t. d. ter znajo takoj navesti mestne vrednosti. Tako se učenci usposobijo, da kar hitro na pamet določijo vrednost vsakega poljubnega mesta.

Ako je razrednik učencem s premakljivimi ali premestljivimi številčnimi tablicami razjasnil, kaj pomeni imenovana in mestna vrednost posamezne številke, ter po vajah dosegel, da docela razumejo glavno lastnost dekadičnega sestava, da namreč pomeni vsako mesto desetkratno desno stoječega in desetino levo stoječega, potem more kar naravnost vežbati učence v množenju in deljenju z mestnimi vrednostmi. Prav lahko bomo pojasnili, da število množimo z 10, 100, 1000 i. t. d. ali delimo z $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$ i. t. d., ako to število za 1, 2, 3 i. t. d. mesta premaknemo od desne na levo (glej prvo pušico na tabeli); da daje število množimo z $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{1000}$ i. t. d., ali, kar je isto, delimo z 10, 100, 1000 i. t. d., ako to število za 1, 2, 3, i. t. d. mesta potisnemo od leve na desno (glej drugo pušico na tabeli, ki to pojasnjuje.) S številčnimi tablicami to prav lahko nazorno pokažemo. Tako dobimo končno za množenje dveh mestnih vrednosti sledeče mehanično pravilo: Ako množimo dve istovrstni števili (celote z celotami, desetinke z desetinkami), potem se mestne numere seštevajo; ako pa množimo dve raznovrstni števili (celote z desetinkami), potem se mestne numere odštevajo.

Lahko bi deljenje tudi ločili od množenja in potem bi dobili dve pravili; toda te ločitve zato ne priporočam, ker bi mogla učence motiti; povrh pa s tako izraženim pravilom že pripravljamo učence za računanje z navadnimi ulomki, ko že itak morajo natančno razumeti, da n. pr. z $\frac{1}{4}$ množimo, ako 4. del iščemo, in z $\frac{1}{4}$ delimo, ako s 4 množimo.

Ne dvomim, da se bodo v smislu označenega postopanja učenci višje stopnje osnovnih šol, osobito pa učenci I. razreda meščanskih šol vglobili v bistvo desetskega sestava in v računanje z mestnimi vrednostmi. V svrhu edinstvenega postopanja na osnovni šoli bi bilo dobro, novo številkovanje (numerovanje) posameznih mest uvesti že na srednji stopnji.

TELESNA VZGOJA.

GRM FRAN:

Higijena govora.

Beseda, vsebujoča razum in govor, je nastala iz misli, zato pa tudi sama rodi misli in dejanja. Vanjo shranjujejo človeški rodovi prosvetne dobrine, z njo rešujejo dragocene pridobitve pozabnosti, v njej iščejo pojasnila, podneta in napotka za nadaljno izpopolnjevanje in napredovanje. Rod za rodom prihaja na zemsko pozornico, sprejema po besedi dušno last prejšnjih rodov in jo zopet z besedo pomnoženo oddaja njih naslednikom. Govorica se bogati, z njo pa hkratu nastajajo umetnosti in znanstva, z njo se urejata pravnost in verstvo, omogočuje ter pospešuje socialno življenje.

Človeški govor je nekak plod gibanja, ki daje izraza mislim s kretnjami, akustičnimi in pisanimi besedami. Po zatrdilu znanstvenikov se je naš pračlovek izražal s kretnjami. Kretnje je poznej izpodrinila akustična beseda, kateri se je pridružila še pisana in tiskana (grafični govor). Med glasovnim in pisanim govorom vlada neko vzajemno razmerje, ker poskuša pismeni govor označiti glasove, ki jih dojemamo s sluhom, vidno s konvencionelnimi znamenji. Ker sta se akustični in grafični govor izkazala v teku stoletij kot najboljši občevalni pomoček v človeški družbi, so se jih narodi poprijeli z vso vnamo, jih gojili, izpopolnjevali in dovedli do današnje popolnosti. Razvitek pa še nikakor ni končan, zakaj govor živi v narodu, napreduje in pače ž njim. Tako je ostal pokretni govor docela v ozadju; dandanes ga rabijo le še narodi z neznatno kulturo in pa neizobraženi gluhonemci. — V tej razpravi se bom pečal z glasovnim govorom, z govorom, ki ga splošno rabi človeška družba za medsebojno razumevanje. — Če hočemo govoriti, je treba najprej misli, potem pa čustvene pobude, ki nas sili, da jo razodenemo. Na pobudo izberemo in

v duhu izrečemo besede, ki jih imamo shranjene v možganih. Končno zaigramo na reflektorično pripravo, ki tvori besede na zunaj. Tako razpade akt govora v tri stopnje, ki so:

1. priprava v duši in čustvu;
2. dikcija ali tvoritev notranjih besed s sintakso in

3. artikulacija ali tvoritev zunanjih besed. Vodstvo govoru je v sivi skorji velikih možganov (*substantia cinerea* ali *corticalis*), odkoder prihajajo ukazi po živčnih tirih v govorila, oz. govorilno mišičje, ki jih mora vsled naše volje izvršiti, t. j. dati čutnega izraza mislim, predstavam, željam itd. Če se pojavijo v dušnem ali telesnem delovanju bolestne motnje, tedaj se takoj izpremeni oblika in vsebina izraževanja in govor postane nekak predmet patologiji ali boloslovju. Patologija ima dvojno nalogo: ugotoviti motnje govora deloma simptomatologično, deloma pa patogenetično, t. j. doznati mora nepravilnost v organskem govorilnem mehanizmu, ki povzročuje motnje. Prehodi od neznatnih fizioloških motenj pa do patoloških so često neopazni. Patologija na eni in fiziologija ter psihologija na drugi strani so poklicane, da tolmačijo zakone govorne tvorbe. Mi si hočemo danes ogledati поблиže higijeno artikulacije. Dotaknili se bomo prav nakratko nekaj jako važnih točk. — Glasovni govor je kombinacija tonov (zvokov) in šumov, nastalih s pomočjo dihanja v jabolku in pa nastavku, t. j. žrelu, ustni in nosni duplini. Ta kombinacija je ali šepetni govor ali pa v zvezi z zvoki v jabolku zveneči (*glasni*) govor. Vokali so zvoki, ki jih tvorimo v jabolku z glasotvorkama in katere moremo primerjati z zvoki godal. Kakor zvoki godbe, takisto so tudi človeški zvoki sestavljeni iz temeljnega tona in sozvenečih ali spremljajočih tonov. Število nihajev spremljajočih tonov je v nekem določenem razmerju z nihaji temeljnega tona. Absolutne višine temeljnega tona ne moremo določiti za resonanco nobenega vokala, ker je ta kaj različna po osebah, oziroma po velikosti in obliki ust. Zvoki govora dobe svojo značilno barvitost in ojačenje v nastavku, ki služi za resonanco in preinačitelja jabolčnih zvokov v vokale. Konsonanti so po svoji akustični kakovosti ali nemi (*tíhi*) ali pa zveneči; neme tvorimo brez nihajev glasotvork, torej z odprtim jabolkom, zveneče pa z njimi.

Bistvenost vseh konsonantov je šum, ki se dela na različnih krajih nastavka z zaporom, s priporom itd. Nemi soglasniki so čisti šumi in zato trdi, zveneči pa, ki jih tvorimo s pridevom zvoka, mehki glasovi. Po izrekovalnih mestih delimo glasnike v ustnične, zobne, trdonebne, mehkonebne, jezične in jabolčne. Toliko v splošnem o artikulaciji.

Pri govoru delujejo naši najnežnejši in najdragocenejši organi: pljuča, sapnik z jabolkom in pa vse votline, ki so neposredno zvezane z njim, poleg še sluh, vid in možgani. Higijena govora je hkratu higijena teh

nežnih organov. Govor ni nikako darilo, položeno od ljube matere narave v našo zibelko. Človek prinese sicer glas s seboj na svet, ne pa govora, temveč samo zmožnosti, da se ga nauči. Tako morajo starši naučiti otroke pravih zvokov domače govorice, ki se tekom let razvije s sodelovanjem mnogih činiteljev v veličastno dušno stavbo, na katero je vsak narod najbolj ponosen in jo zna tudi čuvati z vsem žarom svoje duše. Gorje graditeljem, ki ponevedoma ali pa iz gole lahkomišelnosti zakrivijo, da ta zgradba nikoli mirujočih in po vedno novih in popolnejših smotrih koprnečih človeških možganov ne doseže mogočnega viška, marveč ostane zanikerna in nedozidana. Dober mojster zida hišo tako, da se pozneje ne bodo krhali iz nje posamezni kamenčki, ki bi jih moral zopet vdevati, marveč skrbi, da bo zgradba trajna in trpežna. Za nas naj bo ta skrbni zidar higijena govora. Ona naj nam bo nekaka profilaksa, ki skuša preprečiti vse, kar bi utegnilo škodovati dobremu razvitku govora. Da dobimo vsaj kolikor toliko jasno in celotno sliko delovanja higijene pri govoru, moramo začeti koj z otrokovim rojstvom. In da bomo kos tej težavni nalogi, nam je treba biti dobremu opazovalcu vsakojakih pojavov malega zemljana. — Kakor znano, zaječi otrok ob vstopu na svet. Nekatero matere si često belijo glave, češ, ni li to kričanje škodljivo. Na to moramo odgovoriti, da to kričanje ni škodljivo, marveč prav koristno in potrebno. Živahno kričanje spada k normalnim funkcijam dojenčka. To nam potrjuje že to, da se slaboumni otroci nimajo tako kot normalni, da redkokdaj kriče in se vedejo navadno apatično. Dognali so, da otroci v prvih šestih tednih prav slabo očitijo bolečine umetno napravljene z eksperimentom. Zato moramo smatrati prvo kričanje in pa kričanje v prvih šestih tednih kot nekak refleks na različne dražljaje zunanjega sveta, kot nekak normalen odziv na nje, kar dokazuje potrebo tega kričanja, ki ga narava hoče imeti. V tej dobi je dojenčkovo vpitje nekam enolično in tožeče. Takole s tretjim mesecem se glasovni obseg zveča in tudi akcenti postajajo živahnejši in različnejši. Od 3. do 5. meseca se razvije iz navadnega kričanja nekako kričanje od veselja in koprnenja. Pri tem pa, ko mali neugnanček kriči, bije navadno z rokami, brca z nogami, giblje govorila, glasotvorki, jezik in tako nastajajo prvi glasniki, izvečine vokali, ki jih izgovarja ob ugodju z mehkim, ob neugodju pa s trdim nastavkom. Potemtakem tvori torej kričanje nekako predvajo poznejšemu govoru in je zato, dokler se vrši v normalnih mejah, prav koristno in potrebno. S kričanjem se utrjuje in vadi prsno in dihalno mišičje, kar gotovo ni brez haska. Ker otrok pri tem potrebuje več zraka, je primoran izdatneje in globokeje dihati, zato pa prihaja več čistega zraka v pljuča, te dobe več kisika, da morejo bolje vršiti svojo življsko nalogo. Seveda, če je vpitje le prehudo in prepogosto, če torej otroci

tako kričijo, da postanejo hripavi, da si tako izmučijo dihala, da jim za nekaj hipov zastane dihanje, če postanejo pri tem še osinjelega obraza, krčevito zdrgetavajo ude, je to prejkotne patologičen pojav in morda zlovesče znamenje, napovedujoče začetek epilepsije ali krču glasotvork, povzročenem po rahitisu. Ob takih znakih se je treba posvetovati z zdravnikom. Po petem mesecu se razvije iz kričanja bebljanje. Delovanje čutov stopi v ospredje. Otrok postaja pozoren na vse, kar sliši, vidi in otipa. Dramijo se mu dušne sile. On čuje samega sebe in si zbudi pozornost. Polagoma spozna, da spada k temu in temu gibanju ta in ta akustični vtisek (zaznatek). Otrok začne sebe posnemati in s tem doseže troje: uči se pozornost obračati na glasove, potem doznava govornilne gibe in končno se mu zbudi zanimanje za glasnike. Akustično pozornost usmerja tudi na osebe okolja in nagon do posnemanja ga sili, da ponareja glasove, ki jih sliši. Pri tem pa zloge ponavlja ali beblja. Tu ga posebno dobro podpira vid, ki mu odpre optično zaznavno pot in mu daje snovi za opazovanje in pobude za posnemanje govornih gibov. Sedaj začno že kolikor toliko delovati različna centra možganov, ki jim lahko rečemo zaznavišča, in sicer slušišče v senčnem oddelku velikih možganov, kjer se izpremene dražljaji akustičnega živca v glasnikove očitke, Wernickejevo središče ali besedišče, v neposredni bližini slušišča (gyrus temporalis superior in deloma gyrus supramarginalis), kjer se dojemajo, občutijo, predstavljajo in shranjujejo akustične besede kot simbol misli in predstav, ki pa niso na tej stopnji še nikak nositelj misli in predstav, nadalje gibališče ali motorično središče, kjer tvorimo gibne predstave govora in odkoder prihajajo povelja v živčne tire (traskortikalna govorna pot), držeče v mišičje govoril itd.

(Dalje prib.)

RAZGLEd.

A. SLOVESTVO.

Fran Erjavec, Izbrani spisi za mladino. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flerè, Z risbami okrasil Francè Podrekar. — V Ljubljani 1921. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, Str. 486. Cena 28 Din.

Kot V. zvezek zbirke »Slovenski pesniki in pisatelji«, ki jo prirejata za mladino Fran Erjavec in Pavel Flerè in ki jo tiska in zalaga Učiteljska tiskarna v Ljubljani, so izšli v elegantni knjigi izbrani spisi za mladino našega klasika prirodoslovca — pripovednika Erjavca. — Mož znanosti, pisateljskih svojih in osebnih lastnosti, ki mu ni enakega v knjigi slovenski in ki ga smemo v vsakem pogledu kazati naši mladini kot vzor in zgled umetniških vrlin in človeških čednosti, ne da bi profanirali moralo ali moralizujoč grešili na pravicah svobodnega doumevanja čitajočega mladega sveta.

Gregorčič je bil dovolj nežna, tanko-vestna in pobožna duša, a vendar ni mogel v posmrtnici, posvečeni Erjavcu, vzklkniti drugače nego tako:

A mi? Pomnik postavimo mu tak,
da slednji skuša biti mu enak!

Ta Gregorčičeva »Lavorika na grob možu«! Menim, da ni razen nje izrazitejše priče življenjepisa v pesmi, ki zasluži ta naziv po obliki in vsebini!

Josip Cimperman se pridružuje Gregorčiču s 38. sonetom svojih »Kristalov«, kliče v navdušeni resnosti:

List gore naše je, zaslužno cenjen,
pri bližnjih ljubljen in pri daljnih bratih:
Erjavec Fran ime se njega piše!

Teh dvoje mirnih ekstaz prijateljskih čustev in pesniške vzhičenosti očrtava široki okvir, ki se v njem razvija Erjavčev življenjepi — najlepši in najzgovornejši uvod v njegova pripovedna dela, zbrana v tej knjigi. Prečital sem ga od kraja do konca z nezmanjšanim zanimanjem, pa mišlim, da ni nikomur žal, kdor je storil meni

enako (ali to šele stori). Vendar moram sestavljalcema tega življenjepisa očitati površnost, ki sta ji dala mesta na XI.III. strani. Tamkaj stoji črno na belem, da pravi o obeh teh knjigah — t. j. v »Naših škodljivih živalih v podobi in besedi« in o »Domačih in tujih živalih« — »gospodarski strokovnjak I. Bele, da je položil Erjavec vanje vso svojo osebnost, svoje blago srce in vso svojo odgojiteljsko modrost.« — Kje je bil takrat »gospodarski strokovnjak« I. Bele, ko je učitelj I. mestne deške osnovne šole v Ljubljani — Ivan Belè — eden najinteligentnejših slovenskih učiteljev, spoznal stvarno in etično vrednost Erjavčevih spisov! Učitelj Belè je priobčil v letnem poročilu imenovane šole o Erjavcu razpravo, ki je Levca, takrat urednika »Ljubljanskega Zvona«, tako navdušila, da jo je prenatiskal v svojem listu, I. Belè, nemara oni, ki je (ali je vsaj bil) »gospodarski strokovnjak« na kmetijski šoli pri Sv. Jurju ob J. ž., ni torej identičen z ljubljanskim Ivanom Beletom. Nepravi Bele je prišel v Erjavčev življenjepi kakor Pilat v »Credo«. Po čigavi krivdi?

Knjigo zaključuje dovolj izčrpno sestavljen tolmač, ki nečem govoriti o njegovih stvarnosti. Ta je izraz subjektivnega mišljenja sestavljalcev, ki sta spravila v tolmač, kar sta sama smatrala za potrebno. Mislim pa, da nista ničesar prezrla ali preskočila, kar bi ostalo čitatelju nepojmljivo. Tolmač daje knjigi odznak znanstvene redakcije, kar zvišuje njeno vrednost in utegne mladini, ki ji pride knjiga v roke, povečati ponos ob zavesti, da je vredna tudi takega knjižnega daru in da je zrela zanj!

Med življenjepisom in tolmačem — koliko nepotvorjene lepote in koliko stalnega bogastva, ki ga tvori vsebina in oblika — obe zletli v harmonično celoto redkih umetnin! Od kitice Andersenovih pravljic se lepota in bogastvo stopnujeta preko povesti in potopisov do slik iz prirode, dožler v domačih in tujih živalih ne šmeta v kulmi-

nacija Erjavčeve pripovedne sile! V tej sili leži globoka resnoba stvari same; v njej polje drobnogleda strokovnost; iz nje žari ogrevajoča iskra ljubezni do vse velike in zakladov polne prirode; nad njo pa plava pristni, zlata vredni humor, ki prši izpod Erjavčevega peresa kot jutranje rose svit in hladilo, ki mu je izvor in zatok spoznanje prirode, njenih skrivnosti in krasot, zbujajočih v opazovalcu in čitatelju veselje do življenja in srečo zaradi življenja!

Kaj je Erjavčeva knjiga? Dejal bi — če je dovoljena primera — ključ do čudovite zakladnice naravnega življenja; vez, spajajoča človeka s pramaterjo njegovo — s naravo, naravnavajoča njegova pota k priradi nazaj, ki ga od nje trga materializem dobe in družbe, nazaj v prvotnost — v Gregorčičev izgubljeni raj, nazaj po apodiktiki velikega misleca in pedagoga Rousseaua!

In tukaj leži tendenca Erjavčeve morale, ki jo omenjam zgoraj, ki jo je polagal v svoje spise morda nezavedno, ker po umetniški intenciji, a vendar nam vsem v užitek in nasladi! Da bi le ne šla brezsledno mimo duš in src v predele knjižnic, kjer bi predli nad njo pajki — ironijo usode!

Ko sem dobil knjigo v roke, sem se ustrašil nje obsežnosti. A ko sem jo prečital, mi je bilo žal, da je knjige že konec! Želel bi si v knjigi še tega in onega Erjavčevega spisa, a ne mogel bi povedati, kaj bi lahko v knjigi pogrešal. Zato izpuščam kritiko o izboru, ker je to zadeva okusa in preudarka sestavljalcev samih. Toliko pravice smeta imeti, zlasti še zato, ker je po mojem mišljenju tej pravici posledica želja in pohlep po več Erjavčevih spisih! Knjižničarji jih bodo otemali iz pozabe, kamor sta jih vrgla čas in okužena sedanost. Verjemite mi, da pridemo preko plaže in besednih ploh današnjih dni zopet do zakladov svoje davnine, ki morajo veljati za vzore in zrcala vsemu in vsakemu, ako hočemo v bodočnosti zopet ustvarjati velika in trajna dela! In kakor se morda glasi trivialno in mi zaradi tega bruhne v lice celo zasmeh današnje klikarske kritike, se vendar usojam z mirno dušo zapisati suho

prozo: Erjavec je velik pedagog in didaktik! —

To je spoznal že pred menoj učitelj Bele in prerano umrli znanstvenik dr. Gvidon Sajovic, eden najplemenitejših in po duši najlepših mladih mož, kar sem jih kdaj srečal v javnem življenju in v kulturnem sožitju!

Risbe je narisal Podrekar. O teh si ne prisvajam sodbe, a po svojem okusu jih cenim visoko. Žal, da jih je premalo: v bogatem tekstu tonejo drobci upodabljajoče umetnosti.

E. Gangl.

H. Druzovič: Črtice k zgodovini glasbene umetnosti. — Zal. »Slov. Šol. Mat.« v Ljubljani. — Cena?

S. Š. M. stopa na pot, čí ji je bila že nekdaj odločena: izdati je začela proročne knjižice, ki jih rabi šola in učitelj. Taka knjižica je tudi Druzovičeva, ki obravnava: I. Muzikalni stari vek. II. Muzikalni srednji vek. — Posnetek krščanske glasbe. Posvetna glasba v muzikalnem srednjem veu. Postanek večglasnosti. III. Muzikalni novi vek. — Postanek in razvoj opere. Postanek in razvoj oratorija. Razvoj instrumentalne glasbe. Klasiki. Reforma opere. Romantika v glasbi. Moderna glasba. Muzikalna drama. Nacionalna glasba. IV. Glasba neomikanih narodov. V. Zgodovina muzikalnih instrumentov. Zgodovina šolskega petja.

Nisem glasbenik in ne poznam glasbene zgodovine, da bi smel soditi o vsebini te knjižice; zdí pa se mi po svoji sestavi in po malem obsegu (27 str.) pripravna, da se uvede kot pomožna učna knjižica na učiteljsišču, kjer se morajo dijaki poleg teorije in prakse v petju in glasbi seznaniti v najvažnejšem tudi z zgodovino predmeta. Če nihče drugi, zahteva to že sološna izobrazba in pa budi tev zanimanja za umetnost in njen razvoj.

Knjižico prav toplo priporočamo tudi učiteljstvu.

—ě.

Čika Jova-Zmaj v slovenskem prevodu. O zbirki »Kalamandarija« smo v »Pop.« že poročali. Ali pesnik Al. Gradnik

je videl, s kakim veseljem sega slovenska deca po pesmih Zmajevih, videl je, da je ta postal tudi njej »čika Jova«, in je privedil še dve zbirki: »Malaj in Malon«, ki je izšla v zal, »Jug« v Ljubljani in »Pisani oblaki« iz podjetne zal, »Tiskovne zadrage«.

Prvi zbirki je dala naslov pesem, ki stoji koncem zbirke; pesmi same ne bom hvalil, več je lepših v zbirki, in te so prav tako »pisani oblaki« kakor je druga zbirka. O čiki Jovi je med našo deco en glas, da je to njihov pesnik; in z istim veseljem, s katerim jemlje v roko »Cicibana«, Golarjev »Bob za mladi zob« in Levstikove »Otroške pesmi«, z istim veseljem sega po Zmaju in z isto slastjo ga uživa. Čemu je treba potem še ocene? Naša deca je Al. Gradniku hvaležna, da ji je v domačem jeziku odprl zakladnico, ki jo je dal čika Jova na razpolago srbski.

Zbirki spadata v vsako otroško, prav posebno pa še v vsako šolarsko knjižnico.

F.

Alojz Kraigher: Umetnikova trilogija. Ivanu Cankarju v spomin. — V Ljubljani 1921. — Samozaložba, Natisnila »Učiteljska tiskarna«.

»Povej, kar bereš v svojem srcu; zatigni oči, ne glej poslušalcu v obraz. Naj se joka, ali naj se smeje, naj ti iztega roko v hvaležen pozdrav, ali naj pljuje nate, ne glej nanj!« Te Iv. Cankarjeve besede si je vzel Kraigher za motto svojim trem dramatičnim spsom v tej knjigi in odgrnil v njih zaveso izpred življenja Iv. Cankarja. Izpred življenja človeka, umetnika in njegovih idej. Z načelom, ki ga je zapisal kot motto, je povedal, da bo realist brez ozira na levo ali desno; in ostal je tak. Ali je to celotnemu delu na korist ali na škodo, sodimo danes težko, ker sam preveč stojimo v dobi, ki jo gledamo v knjigi: preostre so fotografije ljudi, ki jih poznamo, karikirane pa motijo naše lastno mnenje o njih. Kraigher sam je v delu subjektiven, čeprav polaga ideje pokojnemu Cankarju v usta; prav zato pa bi rekel, da bo tudi sodba o celi njegovi trilogiji danes težko objektivna.

Ali je »Umetnikova trilogija« dramatično delo v tradicionalnem oziru, je vprašanje za se; Iv. Cankar v svojem življenju ni bil junak in Kraigher, ki ga posebno v prvih dveh delih na zemlji riše realistično, tudi ni hotel napraviti junaka iz njega. Znabitij je imel tudi v tem prav; oni »častilci« Iv. Cankarja, ki ga poznajo le iz knjig, pa bodo Kraigherju to bržkone zamerili. Toda: »ne glej nanj!«

Brez ozira na junaka ali nejunaka pa sta prva dva dela umetnini, s katerima se naše slovstvo lahko postavi; posebno drugi. To je Iv. Cankar iz »Podob iz sanj«; tako pristen, kakor ga more poznati le umetnik, obenem človek, ki Cankarja gleda, razume in čuti.

Prva dva dela — sem rekel. Tretjega bodo sodili samo znanci; danes, ko stojimo v dveh taborih »avionomisti« in »centralisti«, mu bodo prvi ploskali, drugi žvižgali, presodili pa ga ne bodo ne prvi ne drugi. Ta tretji del hoče biti komedija, pa ni. Kot take je ne občutijo ne ti ne oni in še celo tisti, ki bodo ploskali, bodo kasneje imeli menda nekam neprijeten okus; kajti težko je objektivno pozabiti: čisto na vse, kar sta nam dobrega napravila »Janez Antriga« in »Janez Sladkost«, in zato bo tudi težko s ploskanjem Kraigherjevi komediji pomagati in v nič devati. Pri tej komediji, ki se vrši v nebesih, je namreč stvar ta, da bi tudi Antriga in Sladkost z Mogočnikom vred bila tam pred nebesimi lahko simbola, nesreča neke — ne vem, ali ravno Cankarjeve — ideje pa je hotel, da sta ostala človeka.

Pav. Flerè.

Dr. S. Čajkovčeve »Čitanke za nižje pučke škole v Hrvatskoj in Slavoniji.« Nakladom kr. zemaljske vlade v Zagrebu so izšle te čitanke, katerih »Treća« in »Četvrta čitanka« leži pred mano. Odpred knjigo — ilustrirana; barvane priloge. Nehote pogledaš ceno teh bogato opremljenih knjig: »Treća« stane 22.—, »Četvrta« 24.— K. Za malo ceno mnogo blaga. In kakšnega blaga!

Čitanke so urejene po točnem razporedu. Etični del obravnavajo pod naslo-

vom »Ljepota in dobrot« v odstavkih: I. Savjesnost; II. Dobrosvivost; A. Rod. B. Bližnji; III. Poštenje; IV. Pravednost; V. Duševna jačina; A. Radljivost i srčanost. B. Umjerenost i razboritost; VI. Bog. — Zemljopis ima dva odstavka, katerih prvi tvori dopolnilno zemljepisno učno tvarino, drugi obravnava narodni život i običaje. V »Treči čitanki« se omejuje zemljepisno gradivo na Hrvatsko in Slavonijo ter Reko, v »Četvrti« govori o Hrvatski in Slavoniji, o Dalmaciji, Bosni in Hercegovini, Bački, Banatu in Baranji, o Srbiji, Črnigori in Sloveniji; kot pregled tvorita pod skupnim naslovom »Naša država« zaključek spisa »Narod« in »Bliži i dalji rod«. — »Povijest« podaja v zanimivih, največ beletrističnih skicah in spisih, prepletena z mnogovrstnim pesniškim gradivom, zgodovino jugoslovanskega rodu, predvsem Hrvatov. Tu so našli svoje mesto tudi odlični kulturni delavci od Strossmajer i. dr. — »Prirodnoznanstvo z gospodarstvom« je razdelil sestavitelj po letnih časih in dal gradivo vobče domoznanstveni povdarek.

Splošno priznavamo razdelitvi in izbiri snovi, da je prav primerna in vestno prebrana. Vse v otroškem duhu, oziraje se na stopnje, za katere je namenjena. Kdor išče v knjigah učnega gradiva kot takega, ga išče zaman; le tupatam ga podajajo kratki zapiski, na pr. v zgodovini hrvatskih kraljev. Podani so z VI. Nazorjevimi pesmimi iz knjige »Hrvatski kraljevi«, uvod k pesmim pa tvori kratek, 3—4 vrsten zapisek o tem ali onem kralju. Na ta način je učitelj prisiljen v šoli obravnavati snov prav podrobno, a gradivo izlije v Nazorjevo umetnino; dobiček: poznanje gradiva, umevanje umetnin, vzgoja k umetnosti — tej služijo tudi umetniške reprodukcije v čitankah — in navajanje k lepi knjigi. Navedel sem ta primer, ker je tipičen za čitanke, ki so gotovo nekaj izrednega v takozvani šolski književnosti. Učitelji, ki ne umevajo zahtev moderne didaktike, menda ne bodo zadovoljni z njimi; meni bi bil to dokaz, ki govori za knjige.

Pav. Flerč.

Dr. Vladimir Dvorniković nam je poslal nekatere svojih publikacij z željo, da opozorimo na nje slovensko javnost, ki se zanima za pedagogiko in filozofijo. Resnica je, da smo pri nas mnogo zamudili v medsebojnem spoznavanju s kulturnimi delavci Srbov in Hrvatov, zato je tembej naša dolžnost sedaj, da segamo po njihovih delih. Dvornikovićeve spisi se odlikujejo po preciznosti in jasnosti, osobito manjša njegova dela so s svojim strogo znanstvenim in obenem poljudnim načinom pisanja pripravni za orientacijo na filozofskem in pedagoškem torišču ter bude zanimanje in veselje do nadaljnjega poglobljanja.

Poleg obširnega njegovega dela »Savremena filozofija« i. in II. priporočamo učiteljstvu naslednje Dvornikovićeve publikacije: »Psihologija W. Jerusalema kao podesna podloga za modernu pedagogiku«; »Pedagogija pozitivističkog filozofa Fridrika Jodla«; »O pučkim sveučilištima«; »Manija za genialnošću medju srednjoškolskom omladinom«; »Problem spoznaje i novija, napose eksperimentalna psihologija m. šljenja«; »O psihologiji jugoslavenske melankologije«; »Psihologija i filozofija W. Wundta«; »W. Wundt i njegovo značenje«; »Život i djelo W. Wundta«; »Masarykov nacionalizam«; »Masaryk prema socializmu«; »Filozofija u današnjoj Ceho - Slovačkoj I, II.« — Vse navedene in druge publikacije se dobivajo v knjigarni V. I. Z. Vasića, Zagreb, Akad. trg 8. —č.

B. ČASOPISNI VPOGLED.

I. Pedagoško-znanstvenj članki.

Pod »Narodna telesna vzgoja« razpravlja M. Ambrožič v Nj. kratko in pregledno o Tyrševem sistemu. Spisek je vreden, da ga pozna učiteljstvo, ker odpira nepoznancu oči ter budi v njem zanimanje za nadaljno poglobljanje v to vzgojno panogo.

Baegge: Staatsbürgerkunde? (N. Erz. 8/1921.). Nemški šolski zakon uva-ja v šolo dva nova predmeta: državljanski pouk (Staatsbürgerkunde) in delovni pouk (Arbeitsunterricht). Ta naredba priča o popolni neorjantiranosti merodajnih krogov obeh najnovejših stremjenjih; državljanska vzgoja in delovni pouk sta vendar principa, po katerih naj se uravna vzgoja in pouk. Ves pouk in ves no-tranji ustroj šole mora temel-jiti na tema principoma. Raz-ume se, da zahteva ta preustroj od učitelja globoko filozofsko in sociološko zna-nje in se ne da izvesti preko noči. Mesto naziva »državljanska vzgoja« bi bil primernejši »družabna vzgoja« (Gemeinschafts-erziehung), že zato, ker bi ne dopuščal tako enostranskega, celo napačnega poj-movanja. Pisec tega članka opozarja na tozadevna dela vodilnih nemških pedago-gov: Kerschensteiner — Staatsbürgerliche Erziehung (Villaret, Erfurt); Förster — Politische Ethik und politische Pädagogik (Reinhardt, München). — Homburg: Umgestaltung der Reifeprü-fung. (N. Erz.) Dokler se ne uveljavi upravičena zahteva, da se zaključi učna doba učitelja na univerzi, treba prikrojiti učiteljska primerno zahtevam časa. Nujna je potreba preustroja zrelostnega izpita. Kandidat naj piše domačo nalogo o kakem ožje omejenem temi iz njegovega vzgoj-nega in učnega opazovanja, oz. delovanja na vadnici. Za primer nekaj tem, ki jih je del pisec obravnavati: Kako sem skušal zvišati uspehe v računskem pouku. Kako se na naši vadnici udejstvuje delovni prin-cip. Preiskovanje naših novincev po navodilih iz Leipziga. Moja merjenja na gla-vi in sklepanje iz teh podatkov. Moja merjenja utrujenosti. Kako sem dobil vpogled v stanovanjske in socialne raz-mere n. razreda. Primera Lay-eve indivi-

dualne pole z i. p. učit. društva v Leipzi-gu. — Uporaba nedovoljenih pripomočkov je pri teh temah izključena. Zavest kan-didata, da lahko pokaže sadove svojega delovanja, ga bo spodbujala k opazovanju in proučevanju vzgojnih in učnih vprašanj. Učitelji ga morajo v tem seveda pri-merno podpirati. — Pozornost je treba posvetiti tudi praktičnim nastopom. Kan-didatu treba dati dovolj časa, da se pri-pravi nanj, in to z ozirom na interes šole, ki trpi pod slabimi nastopi, in na interes kandidata, da se lahko vglubi v svojo na-logo. Podpirati treba pri kandidatih tudi stremljenja, da si poglobijo znanje v kakem predmetu; seveda ne sme iti to na račun skupnosti. Podpirati je tudi prostovoljni študij nevedenih predmetov, kakor filo-zofije, sociologije. Ako kandidat želi, naj se iz prostovoljno predelane snovi izpra-ša. Pri končnem razredovanju treba upo-števati celo učno dobo. — Maria Gün-ther-Grude: Spiel und Arbeit. (N. Erz. 12/1921.). Vprašanje, ki se dotika člankarica, je velevažno. Motrilcu se vriva vprašanje: kam vendar izginja oni mogoč-ni nazor k udejstvovanju in ustvarjanju, ki ga opažamo pri vsakem otroku v prvi dobi? Dokler se otrok igra, je nagon tu, ko treba začeti »delati«, izgine. Da si raz-jasnimo ta pojav ter mu odpomoremo, tre-ba, da revidiramo pred vsem naš nazor • razliki med igranjem in delom pri otroku. Ta razlika pri njem ne obstoja v smotre-nosti (delo koristno, igranje brezplodno), temveč v čustveni barvenosti (igranje s prijetnim, delo z neprijetnim čustvom). Na-loga nove vzgoje je, da prevede to prijet-no čustvo od igranja k delu (v našem smi-slu). Usodna pogreška se stori takoj pri vstopu v šolo — često tudi že prej, ko mu vsilimo neko delo, za katero mu nismo zbudili prej čustvene dispozicije. Ta pre-hod v nove razmere mora biti neopažen. Zaupajmo prirojenemu otrokovemu dejan-stvenemu nagonu, saj stremi neumorno za novim, neznanim, naloga vzgojitelja je, da ga proučuje, zadovoljava ter zdrži v pra-vem tiru. — Bavi se tudi natančneje s vprašanjem igrač. Čim praprostejše so-

*) Kratice v današnjem pregledu pomenijo: Nj. — Njiva, Sl. U. — Slov. Učit. N. Erz. — Neue Erziehung Sch.-R. — Schulreform. — slednja je nov list, ki ga urejata V. Fadrus in K. Linke ter izh. v zal. A. Haase, Wien III., Remweg 8.

tembolj zbujajo otrokovo fantazijo in tembolj ga vzpodbujajo k ustvarjanju (n. pr. gradbeni kamenčki) komplicirane, že gotove igrače ne samo da navajajo k potratnosti, temveč povzročajo pri otroku tudi rano nasičenost. — Staudinger: Kind und Tier. (N. Erz.). — Pri otroku je opazati jako nagnjenje do živali. Znati moramo ceniti živo žival kot otrokovega tovariša pri igri. Je na njih mnogo pojavov, ki manjkajo narejenim igračam in ki dajejo otroku vzpodbudo k opazovanju; otrok se navadja pri njih tudi na dolžnosti: živali treba namreč hraniti in biti z njimi obziren. Ugovor, da se na živalih navadja otrok neusmiljenosti in surovosti, ne drži, saj tepe otrok tudi lesenega konja ali pa samo palico, če mu ne dela po volji. — Schumacher: Zur Frage der Jugendliteratur. (N. Erz.). — Prikrajanje večjih del za otroško čtivo, ali predelavo zastarelih pripovedk (temelječih na načelih, ki jih sedaj več ne priznavamo), ali končno kovanje pripovedk, ki naj seznanijo otroka naravnost s sedanjimi etičnimi, oz. estetičnimi načeli, moramo obsoditi kot nedopustno, kvarno. Načela različnih časov so različna, različna so celo načela istodobnih ljudi, torej povse subjektivna. Načel vsiljevati ne smemo, saj nam to tudi ne uspe, če oni ni disponiran zanje. Mladina si prisvji načela le, če se sama dokoplje do njih. Pot do tja vodi skozi izkušnje, opazovanje, primerjanje. Razventega je predelan umotvor nestvor: porojen je bil iz gotovega mljeja; samo na tej podlagi in samo kot celota je pristen in učinkovit. Potvarjanje vodi v površnost in innavstvo. — Kraus: Berufsberatung und Berufsschulung. (N. Erz.) Izvajanja Dr. Olze Essig na zborovanju v Dankwitzu, češ, da posvetovalni poklicni uradi nimajo praktične vrednosti, temveč si more pravi poklic izbrati le dotična oseba sama, temelji na maksimi: individualizem za vsako ceno! Toda izbira poklica v današnjih razmerah ne more biti svobodna, ozirati se mora na potrebe družabnega življenja. Res, da delovanje obstoječih posvetovalnih uradov

nima zaželjenega uspeha, toda to še ni argument proti njim! Psihološka raziskovanja niso zaključena z 31. decembrom t. l. Razločevati moramo med smotrom in potjo: smoter je v prihodnosti, toda pot leži v sedanjosti!

II. Iz šolskega dela.

»Priprava na pouk« (K. Igljč v Sl. U.) je preprosto podano navodilo za teko pripravo; v navodilu je marsikatero zrno, čeprav razpravici nedostaja razmah; pozna pa se ji pridnost. — »Der neue Erlass über die Schul- u. Hausarbeiten« (T. Steiskal v Sch.-R.) je zanimivo poročilo o novem načinu ocenjevanja otroških izdelkov v republiki Avstriji; kratek pregled o vsebini tega članka prinašamo na drugem mestu. — »Von den Aufgaben und der Organisation der Versuchsarbeit in Österreich« (T. Steiskal v Sch., R.) govori v prilogi načelu: Ne oddaljene spekulacije na v bodoče odločujejo v pedagoški praksi, temveč teorije, ki jih podaja proučevanje otroške narave in medsebojnost med učiteljem in učenci; na podlagi raznih poizkusov v Avstriji poroča o uspehih teh teorij. — Pod »Zeitgemässer Geschichtsunterricht in der Volksschule« razpravlja v Sch. R. K. Linke; tu se zavzema za pouk, poglobljen v smislu, kakor smo ga v »Pop.« pred leti (1918) že omenili, ko smo poročali v Linkejevi zgodovini pouka.

III. Iz šolske organizacije.

Pestreich: Die elastische Oberstufe. (N. Erz. 8/1921.) Blaginja države zahteva, da se izkoristijo vse njene sile. Vsaka osebnost mora dobiti njenim zmožnostim primeren delokrog. Predsodki o »boljših« in »slabših« poklicih morajo pasti. Človeka zadovoljuje poklic le, ako vlada harmonija med njegovimi zmožnostmi in zahtevami, ki jih stavi nanj življenje. Izbira poklica moramo pomakniti v ono starostno dobo, ko je dispozicija za to ali ono stroko fiksirana, torej v dobo po puberteti. Do te dobe bodi pouk enoten, tu

še le začni cepitev. Cepitev je podvzeti sprva v večjih skupinah, ki se pa leto za letom specializirajo dalje, kakor se pojavlja zmožnost. Ta način poveča uspehe pouka, in to pri zmanjšanem naporu učencev in učiteljev. Ta način tudi edini odgovarja moderni maksimi pedagogike: hočeš li kultivirati, tedaj prisluskaj otroku, spoznavaj ga ter ga čuvaj na potu razvoja. To načelo zahteva seveda popoln preustroj šolstva, bodisi v organizaciji, bodisi v metodi. Za prehodno dobo bi kazalo vpeljati »zbiralne razrede« za višjo stopnjo. Zbirali bi namreč dijake zadnjih treh ali vsaj dveh razredov različnih srednjih šol in bi se podajali vsi predmeti, v gotovi izmeri obvezno poglobljanje in razširjanje po zmožnostih. Tako bi omogočili vsakemu svobodno izbiro poklica. V Nemčiji to idejo mestoma že udejavljajo in jo zlasti prusko naučno ministrstvo pospešuje. Razprave, ki se opirajo deloma na prakso: Vilmar: Vorschläge zu einer neuen Ordnung unseres Unterrichtswesens; Bolle: Zur Wahlfreiheit auf der Oberstufe der höheren Schulen; Oestreich: Die elastische Oberstufe; Oesterreich: Die elastische Einheitsschule.

Literarni doneski o delovnem pouku. P. P. Blousky: Die Arbeitsschule (prevedeno iz ruščine), Verlag Gesellschaft und Erziehung, Berlin-Fichtenau. Pisatelj obsoja delovno šolo samopedagogov z njenim fingiranim materialom in brezpomembnim igračkanjem. Blouskega delovna šola je zgrajena na gospodarsko - produktivnem delu.

P. G. Münch: Die Kunst, Kinder zu unterrichten: Dürrsche Buchhandlung, Leipzig. Pri opisovanju delovne šole veže v prijetno pripovedno obliko zgodovino pedagogike, psihologijo in metodiko.

Jensen - Lamszus: Schulkasernen oder Gemeinschaftsschule. Verlagsgesellschaft, Berlin. Njegovo reformno razmotrivanje se omejuje na jezikovni pouk.

K. Wilker: Der Lindenhof, sein Werden und Wollen, Lichtkampfverlag, Heilbronn. Avtor opisuje nastanek in ustroj

svoje šole, ki jo je uredil po lastnih načelih.

O. Erler: Bilder aus der Praxis der Arbeitsschule, Verlag Klindkhardt, Leipzig. Knjiga je delo spretnega praktika.

H. Pankow: Vom Felde der Arbeit: Dürrsche Buchhandlung, Leipzig. Delovna šola potrebuje k ilustraciji pouka pravtjice, pesni, smešnice, uganke, popise itd. Pankowo delo je dobrodošel donos v ta namen.

Gerlach: Lebensvoller Rechenunterricht, Unterstufe und Mittelstufe; Dürrsche Buchhandlung, Leipzig. Avtorja te šolske knjige vodi namen, nadomestiti abstraktni, mučni računski pouk z živahnim, otroški duši prikladnim.

H. Kempinsky: Lebensvolle Raumlehre, Dürrsche Buchhandlung, Leipzig. Ta šolska knjiga je sestavljena po istem principu kakor prejšnja.

P. Henkler: Rechnen und Raumlehre in der Volksschule, auf wissenschaftlicher Grundlage bearbeitet; Verlag Union, Berlin. Knjiga skuša seznanjati učitelja z znanstvenimi temelji matematičnih panog v ljudski šoli.

R. Alschner: Lebensvolle Sprachübungen in Sachgruppen des Alltags, Dürrsche Buchh., Leipzig.

A. Bozen: Realienbuch für Berlin, Verlag Hirt, Breslau. Avtor spretno združuje in veže predmete ljudske šole.

W. Kleffner: Biologisch - botanische Schülerspaziergänge, Schöningh, Paderborn. Smotorni biološki pouk je najboljši pripomoček za vzgojo križčnega opazovanja in mišljenja pri otroku.

O. Seinig: Die redende Hand; Verl. Wunderlich, Leipzig. Izšla je v kratkem času 5. izdaja te knjige, kar najbolje pričča o njeni kvaliteti.

H. Günther: Elektrotechnisches Bastelbuch, Franksche Buchhandlung, Stuttgart (2 dela po M 19,50). Navaja na privlačen način zrelejšo dečke k lastnoročnemu izgotavljanju transformatorjev, električnih števecov, galvanskih elementov, brezžične postaje i. t. d.

O. Frey, znani praktik v delovnem pouku, je izdal sledeče knjige: *Wellpapparbeiten*, Wunderlich, Leipzig; *Geometrischer Arbeitsunterricht*, istotam; *Mein Handwerkzeug*, Teubner, Leipzig.

H. Heussmann: *Der Schülerarbeitsgarten im Dienste der Werkunterrichtes*, Beyer, Langensalza.

Dr. Bernfeld: *Erziehung zur Arbeit und Gemeinschaft*, Jüdischer Institut für Jugendforschung, Wien. Pisec obravnava na 12 straneh literaturo, ki po njegovem predvaru najbolje odgovarja gornjima vzgojnima načelima.

Iz druge literature,

Zschimm: *Philosophische Briefe an einem Arbeiter*, Jenaer Volksbuchhandlung. Etika, politika, tudi nobeno socialno gibanje ne more biti smotreno, ako se ne opira na filozofijo. Pisatelj rešuje v svojem delu najrazličnejše probleme, pri čemur pa vedno ostaja z delavčevim realnim življenjem v kontaktu. Ne podaje filozofije kot znanosti, temveč skuša vzgajati kritično-filozofsko mišljenje v Kantovem smislu.

Förster: *Mein Kampf gegen das militaristische und nationalistische Deutschland*, Verlag Friede durch Recht, Stuttgart. Förster je etik; pogoja za ozdravljenje družbe ne vidi toliko v gospodarskih reformah, kolikor v oživitvi morale. Za obnovo Nemčije smatra potrebnim, da prizna svojo krivdo na svetovni tragediji in sicer: 1. vodilen je brezobziren gospodarski boj; 2. onemogočila je pacifistično delovanje v Haggu; 3. nemški narod je smatral vojno za nekaj vzvišenega.

Leonard Nelson: *Spuk, Einweihung in die Geheimnisse der Wahrsagerkunst Oswald Spenglers*; Verl. »Der neue Geist«, Leipzig, M. 7.20. Pisatelj podvrže zelo uničujoči kritiki Spenglerjev »Der Untergang des Abendlandes«, ki je zbudil toliko senzacije. Razkriva številne paradokse, ki jih vsebuje delo, predvsem njegov »relativizem resnice«.

Lenz-Fabian: *Die Friedensbewegung*, Schwetschke und Sohn, Berlin W 30, M. 10.—. Vsebina: 1. obravnava perečih vpra-

šanj v zvezi s problemom miru; 2. seznam naslovov pacifističnih organizacij po vsem svetu; 3. pregled novejših pacifistične literature.

C. TO IN ONO.

Kaj opazujemo v šolah? Gospod urednik! Poleti sem imel priliko, da sem obiskal nekaj naših osnovnih šol; kje, Vas ne bo toliko zanimalo, kakor Vas in mogoče še koga bolj to, kar sem videl.

Med učiteljstvom že veje novi vetrič, sicer še slab in neznamenit, ki obeta pomlad. Posebno pri mladih učiteljih in učiteljicah sem opazil marsikaj novega. Opazil sem pozive, dvigniti poduk na isto višino, kakor je tje drugod, na šoli v H. so celo prvi poskušali samovladanje. Tamkajšna učiteljica razume res svoj visok položic ter se poskuša otresti v šoli vsega šablonskega in zastarelega. Samodelavnost in pa izboren nazorni poduk odlikujeta nje način poučevanja. Kakor je videti, žanje obilo uspehov in učenci z vso vnemo sledijo pouku ter poplačajo tako obile napore učiteljice.

Pri učiteljici, sami izborni risarki, me je seveda najbolj zanimalo risanje in slikanje. Po mojem mnenju je šola dolžna nuditi svojim učencem vse več kakor doslej. Človek čisto drugače opazuje svet in naravo, če se je vadil v risanju in slikanju, ter vidi mnogo časov in novih vrednot, če se je navadil ostro opazovati. Tudi bi imel naš delavec in kmet več smisla za umetnost in lepoto, če bi ga šola vzgajala tudi v tej smeri. Osnovna šola bi lahko delovala tudi v tem smislu, da bi zbudila umetniški čut v narodu in ga gojila.

Semkaj spada tudi poglavje o petju. Kakor mi je ta učiteljica pripovedovala, je petje v njenem razredu prijetno razvedrilo, kadar so učenci utrujeni, petje je nagrada za marljivost in pridnost, petje je vzpodbuda za novo delo. Ravno to pričakaj je petje našemu narodu, kako visoko ga ceni. Zato se ne bi smelo petje na račun računstva ali kakih drugih predmetov zanemarjati temveč šola naj učence vzgoji za lepo petje. Saj pojejo pri nas na delu in pri zabavi, zjutraj in zvečer — šola naj torej veselja do petja ne omalovažuje, ampak ga naj še poveča in naj poda narodu lepe pesmi.

Tudi telovadba je navadno predmet, ki se z njim postopa čisto po mačehovsko, seveda po krivici. In če že mora biti telovadba, tedaj je tako lesena, da je za učitelje in učence prava muka. A vendar, kako radi se igrajo, kako radi skačejo otroci, kako radi kažejo sicer svoje teles-

ne spretnosti. Prišostvoval sem na eni šoli telovadbi, toda to je naravnost grozno, raje ne govorim o tem.

Prisenil pa me je I. razred na P. Koliko življenja, koliko poezije, koliko veselja do dela v razredu! Še nikdar nisem videl v šolskih klopek toliko zanimanja za pouk in da bi se učenci vdalj tako popolnoma ter z ljubeznijo nadmoči učiteljevi. Kar goreli so majhni obrazi zanimanja, vsak bi rad napravil vse boljše kakor drugi, vsak bi rad pokazal, kaj zna. Sami učenci so kritizirali in sodili, kaj je in kaj ni lepo, sami so iskali napake. Ko se je končala šola, sem videl, kako jim je bilo žal in so morali prenehati z zanimivim delom. Tukaj je bila združena igra z resnim delom, individualnost učencev se ni zatrla, šola se jim ni zagrenila s tistim zoprnim šolskim duhom, kajti notri je bilo več življenja, kakor zunaj na paši ali doma. Nič ni bilo tistega ogabnega — roke na klop, roke na hrbet, ena, dve, tri itd.

V N. sem opazil nekaj čisto novega. Učitelj, ki hoče vzgajati narod, ga mora vsaj temeljito poznati, če že ne izvira sam iz tega naroda. On si mora znati pridobiti ljubezen otrok in staršev, zaupanje ljudi, sicer je ves trud zaman. Dobil sem tam utis, da smatrajo ljudje pouk za importirano, tuje blago, ki ga gospoda vsiljuje za dosego svojih ciljev. Toda to ni mogoče kaj osebnega, kajti jaz sam dobro vem, kako je bil dotični učitelj priljubljen med prebivalstvom na drugi prejšnji šoli. Učitelj mora delati predvsem z veseljem in zanimanjem, le takrat bo žel uspehe. Če pa se koga orisili, da mora biti nekje, kjer ga nič ne mika in ne veseli, je to le v škodo.

Na P. g. sem imel priliko opazovati, kako važna je osebnost učiteljeva za učence. Polagoma prehajajo lastnosti učitelja na otroka, kajti otrok ga vedé ali nevedé posnema v vsem, če si ga je postavil za svoj vzor. Zato bodi učitelj človek, ki ga z mirno vestjo lahko postavimo učenecem za vzor in narodu za zgled; Paulsen pravi: »Otrok postane človek le med ljudmi, le s pomočjo odraslih. Vzgojitelj so individualni in oni vzgajajo tudi individualne, katerim hočejo biti alj manj zavestno vtisniti pečat lastnih idealov. Zato velja primerje »Dobri ljudje so dobri vzgojitelji.«

Moje mnenje je: Čim bogatejša osebnost je učitelj, tem več lahko nudi otrokom in tem bolj vzgojeni bodo njegovi učenci. Čim boljši človek je učitelj, tem boljše ljudi vzgaja itd.

Učiteljeva osebnost je več, kakor vse naredbe šolskih oblasti, vse omejitve in določbe od zgoraj.

To so moji najpoglavitnejši vtiski in te vam poroča Vaš
F. Ž.

Ljudsko mnenje o šoli. Nedavno sem se na železnici z delavci razgovarjal o šoli. Njihova sodba o moderni šoli ni bila ugodna. Trdili so, da je šola premehkužna in premalo resna. Neka mati, preprosta krepka žena naravne inteligence, se je pritoževala, da njena hčerka že tretji mesec hodi v šolo, a še ne zna pisati niti ene črke, češ da se v šoli samo igračkajo in rišejo Miklavža (bilo je ravno pred Miklavžem) in drugo. Ne pišejo nič in tudi o čitanju ni govora. »Mi hočemo, da se naši otroci učijo potrebnih znanosti, ne pa trtijo čas z igračkami.« Dokazoval sem ji, da si učitelj najprej hoče pridobiti naklonjenost in ljubezen mladine, da z risanjem igrač hoče v otroku zbuditi veselje do dela itd. Toda videl sem, da je moj zagovor ni zadovoljil, a tudi sam pri sebi sem moral priznati, da ima skrbna mati nekoliko prav, ako trdi, da je stara stroga šola tudi imela svoje vrline, da ni dobro, če mladini preveč olajšamo delo in so pomehkužimo. Če hoče šola pripravljati za življenje, mora navajati k resnemu delu, ker nas življenje tudi prijema ostro in brezobzirno. Otrok mora gladko čitati, v poštevaniki mora biti trden, ne da mu učitelj vedno pomaga z nazornimi sredstvi in podpira njegovo duševno lenobo.

Ljudje so tožili tudi o pomanjkanju čitank, brez katerih se otroci ne morejo naučiti čitati. Opozoril sem jih na mladinski list »Zvonček«, ki v otroku zbudi veselje do čitanja; priporočil sem časopise (mesečnike, ne politične dnevniške, ki se pišejo v naglici in čitajo brez kritike). Učiteljstvo naj išče stika s starši, da spozna njih želje in jih popravi, če so neopravičene.
F. V.

Kaj spada v šolsko sobo? Predvsem mora šolska soba izgubiti svoje temno, neprijazno lice; da se to zgodi, je treba prav malo. Postavimo samo na okno cvetlice v loncih, imejmo na mizi vazo, v katero prinašajo otroci dnevno svežih poljskih in gozdnih cvetic, ki so jih nabrali na poti. Kosali se bodo, kdo prinese lepše, kdo napravi najlepši šopek. Ni treba, da prinašajo cele šope, dogovorjeno prinese nekaj cvetja danes ta, jutri oni. S tem smo zbudili veselje in smisel za lepo. — Na enem oknu pa pustimo prostor za akvarij; večje in manjše steklene posode so to, ki jih bomo prav dobro rabili pri prirodopisnem pouku. Tudi tak akvarij prinaša v šolo življenje, otrokom — skrb. — Za najlepšne osnovne pojme nam pride prav zaboj s peskom; tu bomo ustvarjali hribe in doline, ki jih bo voda razjedala, si med

njimi napravljala strugo itd. — čemu pravi, kar je znano? — Plastilina, nož, škarije, pisan papir, barve, čopiči, barvniki i. pod. mora imeti vsak razred, ki hoče vselega dela. — Še nekaj mora imeti: učiteljevo ljubezen do otrok in veselje do dela; do tistega namreč, kjer imajo tudi pravilno svojo pravico. —è.

Načrt zakona o srednjih šolah,

O njem je razpravljala glavni prosvetni svet v Beogradu na 10 sejah. Kolkor je razvidno iz sejmih zapisnikov v »Prosvetnem Glasniku«, so sprejeta sledeča načela:

1. Srednja šola imej dva stopnji: nižji tečaj 4 leta in višji tečaj 4 leta.

2. Prvi štiri razredi bodo skupni vsem šolam, delitev se začne s 5. razredom.

3. Od 1. razreda se uči en tuj moderen jezik: francoski ali nemški ali angleški.

4. V nižjem tečaju se ima učiti osnova vere in morale, v višjem zgodovina religije.

5. Higijena predava se posebej za nižji in posebej za višji tečaj.

6. Obična zgodovina bo tudi v učnem načrtu nižjega tečaja.

7. V višjem tečaju se srednja šola deli na tri tipe:

a) klasična gimnazija z obvezno latinščino in fakultativno grščino;

b) realna z obveznim drugim modernim jezikom;

c) realna gimnazija z obvezno latinščino v manjšem obsegu in z obveznim drugim modernim jezikom po izbiri (francoski, nemški, angleški, ruski, italijanski).

8. Kjer ni posebnih ženskih srednjih šol, se dopušča skupno šolanje dečkov in deklic.

9. Učno osebje je: a) ravnatelj, profesorji in supletji s fakultetno izobrazbo (predmetnih učiteljev po doseganem srbskem zakonu ne bo več), b) nastavniki za umetnosti in veščine.

10. Izpiti za profesorje: a) diplomski izpit iz dotične stroke po dovršenju vseučilišča; b) profesorski izpit vsebuje: domače naloge iz glavnega predmeta, občni izpit iz narodne književnosti, narodne zgodovine; enega tujega modernega jezika, pedagogike in metodike svoje stroke, šolske administracije in šolskih predpisov; dvoje predavanj z utemeljevanjem.

11. Pravila in dolžnosti šolskega zdravnika.

Tretji mednarodni kongres za moralno vzgojo v Ženevi. (Od 28. VII.—1. VIII. 1922.) Koncem julija letošnjega leta se vrši v Ženevi tretji mednarodni kongres za moralno vzgojo. Predhodnika sta mu bila

kongres v Londonu l. 1908. in v Haagu l. 1912. Te dni razposilja pripravljalni odbor, ki mu načeluje znameniti švicarski pedagog Ferrière, v vse države sveta okrožnico, iz katere posnemamo sledeče:

Smoter kongresa: Delovati na moralni vzgoji s sodelovanjem ljudi vseh plemen, vseh narodnosti in vseh veroizpovedanj.

Program: Kongres ne zastopa ali predstavlja kake družbe ali kako stranko. Vsem onim, ki se zanimajo za moralno vzgojo, brez ozira na njihovo versko ali filozofično prepričanje, njihovo narodnost ali njihova posebna naziranja, daje priložico, da izrazijo svoja mnenja in jih primerjajo z mnenji drugih.

Okrožnica navaja potem imena članov mednarodnega izvrševalnega odbora, med katerimi najdemo najodličnejše zastopnike pedagogike vseh večjih narodov.

Predsednik: Sir Frederick Pollock (Angl.)

Podpredsednik: Sir Francis Younghusband (Angl.)

Častni tajnik: Frederick J. Gould (Angl.)

Felix Adler, prof. (Zdr. drž.)

A. Yusuf Ali (Indija.)

Graf Albert Apponyi (Madžarska) (?)

Le'on Bourgeois (Franc.)

Ed. Claparède, prof. (Švica.)

Rudolf Eucken, prof. (Nemčija.)

G. Kerschensteiner, prof. (Nemčija.)

M. E. Kovalevski, prof. (Rusija.)

Francesco Orestano, prof. (Italija.) in še mnogo drugih.

Patronanco nad kongresom je prevzel švicarski zvezni svet obenem z državnim svetom republike in ženevskega kantona.

Govorec o potrebi kongresa, izjava okrožnica:

Za prvim in drugim kongresom za moralno vzgojo je prišla vojna in je postavila problem moralne vzgoje spet v ospredje. Materialni in moralni prevrat, ki ga je ustvarila, ni samo posledica preteklosti, ki je ne moremo več izpremeniti, nego je vzrok bodočnosti, ki je lahko nesrečna za civilizacijo, če ne združijo vsi ljudje srca, da omilijo slabo. Ne zadostuje popravljati, treba je zidati. K delu obnove Vas vabimo.

Izvrševalni komitè tretjega mednarodnega kongresa za moralno vzgojo je postavil na dnevni red dve veliki snovi:

I. Mednarodni duh in zgodovinski pouk. (L'esprit international et l'en seignement de l'histoire.)

II. Vzajemnost in vzgoja. (La solidaritè et l'èducation.)

Važnost in aktualnost teh tem je jasna vsakomur. Če je odvisna bodočnost od se-

danjosti, je sedanost produkt preteklosti: važno je, da poznamo zakone, ki so vladali to preteklost, in da vemo, v katerih smerih se je človeštvo razvijalo; to pa zato, da ga orientiramo v zmislu pravičnosti.

Na drugi strani je zelo nujno, da nava-
jajo vzgojitelji mladino k medsebojni po-
moči: teoretične lekcije ne zadostujejo. Praktično dejanje stori več, kakor besede, da se razvaline znova postavijo in se pri-
pravljaja boljša bodočnost.

Tu nekaj primerov nekaterih sujetov, ki bodo pokazali, kako umeva komité obe temi predlaganih diskuzij.

Mednarodni duh in zgodovinski pouk.

Od lokalne zgodovine do narodne zgo-
dovine, od narodne zgodovine do zgodovi-
ne človeštva, Kako spraviti državljanski in
narodni ideal v razmerje z duhom člove-
škega bratstva, Medsebojna pomoč v po-
četkih civilizacije, Zgodovina vlad in zgo-
dovina narodov; zgodovina dela; zgodovi-
na svobode, Zgodovinski pouk, prilagoden
različnim šolskim stopnjam, Zgodovinske
učne knjige in zgodovinska resnica, itd.

Vzajemnost in vzgoja.

Ideja vzajemnosti v pouku teoretične
morale, Medsebojna pomoč v rodbinski
vzgoji, Kako vplivati, v rodbini in v šoli,
proti gospodstvu denarja, Medsebojna po-
moč v šolski praksi (medsebojni pouk).
Ročna dela v šoli v službi medsebojne po-
moči, Samovlada učencev (self-govern-
ment) na različnih stopnjah pouka in po-
sebnost v mladeniški dobi, Praksa vzajemno-
sti v društvi »Ligues de bonte« (Lige
dobrote), »Boy Scouts«, »Girl guides«
(Dekliška zveza), »Junior Red Cross (Mla-
dinski Rdeči križ)«, »Ligues de la jeunesse«
(Zveza mladine), itd. Ideja socialne službe
in izbor poklica, Individualizem mladost-
nih in ideal socialne službe, itd.

Izbor teh snovi je narekovala kongre-
su želja omejiti diskuzije in dati prvo me-
sto dejstvu, praktični izkušnji: bolje je
kopati v globino, kakor razširiti se na po-
vršini.

Okrožnica končuje s prošnjo za sode-
lovanje, naročanje kongresnih okrožnic in
udeležbo pri kongresu. Vsa pojasnila daje:
Secrétariat du IIIeme Congrès Inter-
national d' Education Mora-
le, Institut J. J. Rousseau, Ta-
connerie 5, Genève.

Razen te okrožnice je prejel poročeval-
lec od ženskega pripravljavnega odbora
še posebno pismo, v katerem se obračajo
nam s prošnjo, da se ustanovi tudi pri nas
narodni komité, ki bi stopil v zvezo z Že-
nevo. Njegova glavna naloga bi bila, delati

propagando za kongres in širiti ideje, ki
jih le-ta obravnava, med najširšo javnost.
»Hočemo«, pravi pismo, »dati kongresu
obseg gibanja svetovne važnosti v krogih,
ki se zanimajo za moralčno obnovo člove-
štva. Naloga, pred katero stojimo, je
ogromna in ženevski komité čuti potrebo
apelirati na dobro voljo mnogih. Radi bi,
da se ustanove v vseh državah sveta na-
rodni odbori, ki bi organizirali propagando
v svojih državah, oziroma predstavljali in
razdeljevali naše okrožnice, združili kolik-
or mogoče veliko število pristašev in tvo-
rili vez med poedinimi interesi in orga-
nizacijskim odborom v Ženevi.«

Upati je, da se osnuje tak narodni od-
bor v Beogradu, a tudi v Zagrebu, Ljub-
ljani in drugih mestih naše države. Neob-
hodno potrebno je, da sodelujemo tudi Ju-
goslovani pri tem velikem delu, pri kate-
rem bodo zastopani vsi kulturni narodi.
Saj deluje, na priliko, v istem zmislu ljub-
ljanski »Prerod«. Vsi, ki imajo srcé na
pravem mestu, bodo gotovo najzdatneje
podpirali delo za moralno prerobenje člo-
veštva. Rastoče število zločinov v naših
pokrčinah tudi nas z grozečim glasom spo-
minja, da se pričnimo gibat in skušamo
zajeziti poplavo vseobče nemorale. Država
pa naj omogoči poset kongresa čim največ-
jemu številu jugoslovanskih pedagogov.

Prilagodna številka »Popotnika« bo ob-
javila natančnejše poročilo in prevode na-
daljnih okrožnic priprav. odbora v Ženevi.

Dokler se ne osnuje narodni odbor v
Ljubljani, daje poročevalec drage volje vsa
potrebna pojasnila. Obrniti se je na »Peda-
goško - didaktičski krožek« v Mariboru,
Cankarjeva ul. 5. G. Šilih.

Drobne pedagoške novice. Petde-
setletnica »Hrv. pedagog.-knjiž.
zbor«, 29. decembra preteklega leta je
»Hrv. pedagog.-knjiž. zbor« proslavil svojo
petdesetletnico ustanovitve in dela. Na
slavnostnem zborovanju, ki se je ta dan
vršilo v dvorani zagrebškega »Učit. Doma-
«, je imel slavnostni govor predsednik
zboru dr. S. Čajković, urednik »Na-
predka« Jos. Škavič pa je podal zgodovinsko
poročilo o petdesetletnem delu institucije,
pokazal njen razvoj in njen pomen za
napredek naše pedagoške znanosti in knji-
ževnosti, našega nacionalnega in prosvet-
nega življenja.

Šolske in domače naloge. V
republiki Avstriji so koncem preteklega
šolskega leta obravnavale vse okrajne
učiteljske skupščine vprašanje preustrojit-
ve otroškega ocenjevanja. Vse so odklonile
dosedanje ocenjevanje po predmetih ter
postavile na njegovo mesto karakteristično
učencev in ocepo na tej podlagi, da se uč-

teji izrazi o otrokovem spominu, fantaziji, inteligenci, veselju do dela, posebni nadarjenosti, voditeljskem talentu. Ta reforma se preiskusi najprej na ta način, da se s psihološkega stališča ocenjuje otroški pomen izdelki. Na podlagi domačih in šolskih izdelkov, pri katerih se ne bodo le šteji pogreški, bodo določali učitelji otrokovo nadarjenost. Pri izdelanih računskih nalogah na pr. se gleda 1. na shvatanje a) stvarnih, b) računskih razmer (matematično sklepanje); 2. na način računske rešitve; ali je računil otrok po normalnem ali po lastnem načinu; 3. na sigurnost v izvedbi računske operacije; 4. na porabljeni čas (le pri šolskih izdelkih); 5. na pisavo. — Pri prosti obnovitvi se upošteva: 1. delovanje spomina; 2. pogreški proti vsebini z lastnimi smiselnimi in nesmiselnimi dostavki; 3. zmožnost ločiti bistveno od nebitnega; 4. jezikovna spretnost; jezikovna in pravopisna pravilnost; 6. za delo porabljeni čas; 7. pisava. — Pri prostem miselnem izrazu se ocenjuje: 1. opazovalna zmožnost; 2. miselna zmožnost (logični sestav, logične razmere; nadredje in podredje, vzrok in učinek i. pod.); 3. zmožnost fantazije; 4. jezikovna spretnost; 5. jezikovna in pravopisna pravilnost; 6. za delo porabljeni čas; 7. pisava. — Odredba državnega urada, ki predpisuje to psihično analizo otroških pisemnih izdelkov, ureja je tudi število takih analiz (10 izdelkov na leto poleg mnoge podrobne vaje) in daje prednost šolskim izdelkom z zahtevo, da morajo otroci delati več v šoli kakor doma. (Po »Sch.-Reform«.)

Die Wendeschule. V Hamburgu so ustanovili l. 1919. šolo po principu združnosti (Gemeinschaftsschule). Šola šteje danes krog 600 otrok. Imajo sicer učni načrt, toda učni je odpravljen. Tako ima pouk naraven, neprisiljen tok. Učenci so razdeljeni na skupine. Za starejše obstojajo razven dela v skupinah tudi razni tečaji, ki se jih udeležujejo po zmožnostih in magnjenju: matematika, fizika, kemija, biologija, jeziki, glasba itd. Bavijo se seveda tudi z manualnim delom; imajo delavnice za obdelovanje lesa in kovin, za knjigovodstvo, poravljajo svoja poslopja in inventar, postavili so si vrtno lopo, zgradili oder za predstave itd. Zveze z zunanjim življenjem se združuje najintenzivneje; staršem je vstop vsak čas dovoljen. Poldrugo uro hoda imajo zemljišče, ki je deloma kultivirano, deloma igrišče. Posamezne skupine bivale en do štiri tedne tam, ga obdehujejo in se uče. Tudi lopo so si tam postavili sami. Pri delu pomagajo čisto tudi starši. Avtoritete v običajnem smislu ni, učitelj je deci tovariš in prijatelj. Disciplinina je vzorna, toda ni vsiljena, temveč prostovoljna.

Spričeval ni, izdajajo edno odpustnice. (Intern. (Erz.-Rundschau 1921/8).

Usoda »Popotnika«. Stopim v učiteljevo stanovanje, na vidnem kraju stoji prostorna učiteljeva knjižnica; v njej urejene knjige, leposlovne, poljudne, strokovne, tudi znanstvene. Med njimi v vrsti »Popotnik«, vezan letnik za letnikom. Vzajemnega v reke; v knjigi opazke, znamenki, popisani lističi, ki iz prakse in opazovanja dopolnjujejo to ali ono obravnavano stvarino. Mož se zanima za šolsko delo, čita, proučuje — pozna se tudi delu v šoli. — »Popotnik«, spoštovan si, sad tvojega dela je dober . . .

V drugem stanovanju. Na mizi liste, brošure — neprerezano. Slučajno vzameš v roke številko »Popotnika«: neprerezano, pač pa iz sredine povprek iztrgan list. . . Te številke njen posestnik ni čital in je rebo mogel več čitati. Torej tudi za to se izdaja »Popotnik«? Potem ni čuda, če toži učiteljstvo nad »visokim organizacijskim davkom«, s katerim plačuje tudi ta list!

Tega pa ni napisal iz ambicije ali »užaljenega samoljubja«, temveč iz skrbi za učiteljsko nadaljno izobrazbo

urednik.

FILOZOFSKI SLOVAR.

(Sestavlja dr. Fr. Derganc.)

(Dalje.)

19. Izvestnost (lat. certitudo; gr. pistis; nem. Gewissheit) je tisti najjačji in najgloblji občutek¹ trdnega zaupanja, pristanka in miru, s kojim smatramo brez dvoma in strahu neko predstavo ali misel za resnično. Izvestnost (prepričanje) je najjačji in najgloblji občutek, spremljajoč naše predstave in misli, a nastopajoč z različno stopnjo trdnosti in pristajanja, po večji ali manjši jačini, globlini izvestnega občutka merimo resničnost (stopnjo skladnosti, harmonije ideje z objektivnim dejanstvom) svojih predstav in misli.

Da je občutek izvestnosti (prepričanosti) sposoben stopnjevanja, to izrazimo v vsakem primeru s posebno besedo, ko pravimo: dvomim, menim, je verjetno, da je moj predstavi ali miselní doživljaj resničen, torej skladen z objektivnim predmetom ali dogodkom, in ne samo brezpredmetna sanja ali izmišljena tvorba razigrane fantazije brez realne osnove.

¹ Tekom dela se je izkazalo za praktično rabiti besedo čut (Empfindung) za elementaren pojav, a izraz občutek (Gefühl), doslej tudi čuvstvo, za tisti duševni činitelj, ki spremlja in se nahaja ob čutu.

Telesno in duševno življenje človeka ima resnico za edini in zadnji smoter, doseči hoče harmonijo (soglasje) telesnega ali dušnega nagona (potrebe) s potrebnim predmetom (potrebščino). Najjačji in najgloblji vtisek obuja in zapušča v zavesti dosežena skladnost in baš po tej jačini, globlini vtiska meri duh težo, važnost in vrednost posameznih doživljavaev.

Dušni in telesni (biološki) nagoni trajajo nemirno, neprestano duha, da jim poišče harmonije (zadovoljltve), n. pr. gladni, prazni želodec priganja duha tako dolgo, dokler mu ne najde hrane. Gladni, žejni želodec se pomiri in neha gnati duha šele tedaj, ko je poln potrebne hrane in pijače, jo čuti in ima v sebi, jo objema v najožjem stiku kakor svojo lastnino. Tudi duh obstane mirno in trdno na doseženem smotru, doslej je nemirno begal in iskal, ni se mogel spustiti na trdno, stalno, nagonu odgovarjajočo točko. Tako sede truden popotnik s posebnim občutkom ugodja, zadovoljstva in pomirjenja na prag ljubega, rodnega doma, ki ga je našel po dolgem, blodnem iskanju: nastopila je harmonija med mnogoletnim nagonom (hrepenenjem) po domu predstave in sanj ter istinitim domom. Nastopivše dejanstvo skladnosti napolni popotnika s posebnim občutkom ugodja, miru in trdnosti ob misli: zdaj ne sanjam več, to je zdaj resnica, istiniti, ne samo sanjani dom je zdaj moja lastnina!

Čeprav bi smeli z isto pravico reči: sili želodec uživa ugodje najdene biološke resnice, vendar omejujemo rabo izraza resnice na doseženo skladnost posebne vrste, na skladnost dušne vrste, a tudi tukaj na soglasje posebnega značaja, na skladnost spoznavnega nagona (razuma) po resnici, kajti v duhu delujejo poleg privzgojenih kulturnih nagonov trije prirojeni nagoni (potrebe): 1. intelektualni (spoznavni, miselni) nagon po resnici; 2. etični (stremeči) nagon po dobroti in pravici; 3. estetični (mističnočuvstveni) nagon po lepoti. Od prirojenih telesnih (bioloških) nagonov navajamo samo najjačje: osebni, hranilnoprídobni in spolni nagon. Od vseh najvažnejši je spoznavni nagon (razum), kakor dokazuje kulturna historija, kajti samo s pomočjo razuma je doseglo človeštvo današnje visoko stopnjo znanstvenega in tehničnega napredka. Edini in zadnji smoter išče človek v skladju potrebe in potrebščine, v zadovoljltvi svojih nagonov. Ker pa doživljamo v življenju le delno in nepopolno zadovoljltvev, očituje tudi občutek izvestnosti različne stopnje. Tej nepopolnosti se pridružuje še neko drugo dejstvo, ki ga je doslej vse premalo uvaževala tradicionalna logika in psihologija. Moderna diferencialna (individualna) psihologija je namreč ugotovila,

da različni nagoni ljudem niso dati v enaki popolnosti in jačini, da nastopajo v vsakem človeku v drugi kombinaciji, navadno eden prevladuje, tvori centralno jedro, kojemu se podrejajo drugi. Prevladujoči nagon daje človeku pečat značaja in temperamenta. Različna okolica in vzgoja večata in množita dano različnost. V dušnem pogledu torej ne vlada med ljudmi nikaka enakost, ampak največja različnost!

V splošnem ločimo dva glavna tipa, dva ekstrema z vsemi možnimi prehodi, ljudski in inteligentni tip. Oba se razlikujeta v prvi vrsti po jačini najvažnejšega, spoznavnega nagona. Zavest mladine in ogromne večine ljudske mase se nahaja v pasivnosugestivnem položaju, sposobna sprejemati samo gotovo vsebino in udajo, joča se vodstvu najjačjega biološkega (korist, uspeh) in mističnočuvstvenega nagona. Sposobnost lastnega logičnega mišljenja je v ljudskem tipu le nepopolno razvita in zadošča komaj za vsakdanje praktične potrebe. Ker prevzema ljudski tip miselno resnico le gotovo iz drugih rok, mi pravimo tudi heteronomni tip. Heteronomnost ljudskega tipa je pravzaprav dvojná: 1. ker ne prideluje sama resnice; 2. ker meri iz drugih rok sprejeto resnico po heteronomnih merilih (mehanično ponavljanje, sugestija, mistična čuvstvenost, koristi), inteligentni (logični), avtonomni tip pridobiva resnico z delom lastnega razuma. Inteligence ne smemo zamenjavati z izrednim mehaničnim spominom (gramofonski tip človeka) in zvičajnostjo.

Duh heteronomnega, ljudskega tipa išče dvojne skladnosti, najjačje in najgloblje vtiške mu zapuščajo doživljavaev, odgovarjajoči obema prevladujočima nagonoma mistične čuvstvenosti in bioloških potreb. Heteronomni tip meni svoje doživljavaev, torej tudi izvestnost, po pretresljivi jačini mističnega čuvstva in biološke koristi. Ker sprejema samo gotovo resnico (misel) iz drugih rok, meri tudi izvestnost logične resnice z istimi heteronomnimi merili, a ne pod vodstvom spoznavnega nagona po velikosti lastnega miselnega napa in logični skladnosti predstave s predmetom. Pasivni značaj heteronomnega tipa se izraža osobito v obeh primerih, ko sprejema resnico samo pod pritiskom zunanje sile, v primeru mehničnega ponavljanja in v primeru sugestije (fascinacije).

Ta površni, psihogenetični pregled izvestnosti nam kaže, da imamo dvojno, avtonomno in heteronomno izvestnost. S premišljeno, dialektično prevano računa filozof ki strogo ne razlikuje obeh. Tudi praktično, za prosvetno in politično delo, je to razlikovanje merodajno; ako hočemo avtonom-

no najdeno resnico z maksimalno izvestnostjo vtisniti ljudski duši, predstaviti jo moramo takorekoč iz avtonomnega, razumnega v heteronomni, mističnočuvstveni jezik in jo zasidrali s heteronomnimi argumenti.

20. Razvidnost (lat. evidētia; gr. enárgeia; nem. Evidenz) je tisto subjektivno svojstvo ostrine in bistrine duha, s katero dojemata človek predmete in njih odnose po razmerju resnice (Wahrheit), torej tako, kakoršni so v istini (Wirklichkeit), torej s kar največjo skladnostjo predstave s predmetom.

Nasprotno definicijo razvidnosti podaja sholastika, rekoč: razvidnost je tisto svojstvo objektivnega predmeta in njegovih odnosov, vsled kojega se nudijo duhu v taki jasnosti in prozornosti, da jih človek dojemata tako, kakoršni so v istini, torej s kar največjo skladnostjo predstave s predmetom.

Obe definiciji se strinjata v končnem efektu, da človek predmete in njih odnose dojemata v taki jasnosti in razločnosti, kakoršni so v istini, torej s kar največjo skladnostjo predstave s predmetom.

Razlikujeta se samo v vprašanju: odkod prihajata ta jasnost in razločnost? Ali subjektivno od znotraj, iz duha samega, iz posebnega njegovega svojstva ostrine in bistrine, ali objektivno od zunaj, iz predmeta samega, iz posebnega njegovega svojstva jasnosti in razločnosti? Torej: ali je evidenca subjektivno ali objektivno svojstvo?

Sholastika tolmači razvidnost po analogiji vida: oko vidi le viden predmet, to se pravi, če je prisoten (bližu) in osvetljen. Kaj koristi zvezdogledu pri opazovanju oddaljenih zvezd največja ostrina in bistrina duha, če pa so zvezde predaleč, torej premajhne in premalo svetle? Prav. Ako pa nastavi astronom svoj refraktor (daljnogled), zagleda jasno in razločno tudi oddaljene in male zvezde. Kako to, kaj se je z uporabo refraktorja izpremenilo? Ali so se zvezde približale, povečale in zagorele z večjo svetlobo? Gotovo ne, zvezdogled je z refraktorjem ostrino in bistrino svojih oči samo umetno povečal in razširil, torej pridružil naravnemu čutilu očesa umetno čutilo refraktorja.

Zunanji predmeti sami na sebi in njih odnosi so vedno enako in popolno razvidni, njih večja ali manjša razvidnost se nanaša zgolj na opazovalca in pogoje, v kojih se nahaja. Vseskozi subjektivna razvidnost je odvisna: 1. od razmerja opazujočega subjekta do opazovanega, zaznavanega predmeta (stik, primerna bližina); 2. od ostrine in bistrine naravnega čutila, kojej moramo z umetnimi čutili (daljnogled, drob-

nogled, razni naočniki, röntgenov aparat) in drugimi pomočki (svetloba, žaromet) razširiti in poglobiti; 3. od notranje ostrine in bistrine duha (pozornost, intuicija).

Mislino si samo popolnega duha, pristo gibljivega v prostoru in notrinj teles, opremljenega z vsemi potrebnimi čutili s celotnim obsegom, takemu duhu bi bil zadnji elektron razviden kakor ležeč na dlani.

Dalje vemo iz psihologije, da je razvidnost iste osebe po različnem razpoloženju in starosti ter različnih oseb različna. Isto priča kulturna historija o razvidnosti raznih dob: znanstveni napredek je vstano, celo maksimalno, skozi tisočletja splošno priznavano evidenco ovreči n. pr. vrtenje sonca okoli zemlje. Gotovi predmeti nam postanejo razvidni šele po mogoletnem opazovanju in znanstvenem preiskovanju. Torej tudi za razvidnost veljajo principi noturizma: razvidnost ni dogmatična in v gotovi, absolutni obliki dana količina, ampak samo rastoča, nastojna sposobnost.

Subjektivni značaj evidence je ugotovil že Descartes, oče moderne filozofije, z besedami: ... »toutes les choses que nous concevons fort clairement et fort distinctement sont toutes vraies« (vse stvari, ki jih dojemamo prav jasno in razločno, so resnične). Razvidnost je torej odvisna od našega prav jasnega in razločnega dojetja. Od modernih pravi Husserl, da je evidenca doživetje resnice. Doživetje pa je vendar nekaj subjektivnega.

Od katerekoli strani se približamo problemu evidence, vedno trčimo na nje subjektivno korenino, vedno doživimo nasprotje sholastične definicije. Absolutno objektivne evidence v zmislu sholastike ni, zato pa sholastična razvidnost tudi ne more biti edini in zadnji pravec resnice. Imamo pa objektivno evidenco z značajem relativnosti v zmislu noturizma.

Zmota sholastične objektivne evidence v zvezi s psihološkim dejstvom sugestivne in avtosugestivne razvidnosti je tvorila usodno zapreko v napredku filozofije in misli. Sugestivna in avtosugestivna evidenca nam mimogrede odkriva skrivnost nezavedne blodnosti, skrivnost poštenjaka, ki fanatično brani zmoto, ker se ne zaveda svoje zmotne razvidnosti.

Ponovno smo se prepričali, da je spoznavanje neko rastoče, napredujoče prilagovanje duha predmetom, da je resnica razmerje dosežene prilagoditve, soglasja predstave s predmetom. Ni potrebno, da bi bilo to, kar si človek predstavlja in misli, istovito z objektivno istino, a strinjati, ujemati se mora z njo, biti z njo v neki stalni, zakoniti zvezi.

Duh je sposoben, spoznati to skladnost na dvojen način, neposredno s kritično, primerjalno nazornostjo in intuicijo, posredno po logičnem sklepanju, dokazovanju s pomočjo nekih splošnih, a tudi neposredno dobljenih načel (aksijomov). Ker se pa dušnost ne udejstvuje enako pri vseh ljudeh in nikoli ločeno po sposobnostih, ampak vedno celotno, to se pravi, vedno s sodelovanjem čustvene in stremeče strani duha ter celega kompleksa spomina, spremlja spoznano skladnost vedno gotov občutek, gotovo občutje (Stimmung) ter gotov način stremjenja. Doseženo stopnjo harmonije označuje vedno trojni akord razuma, čustvenosti in stremjenja. Ker se pa dušni trizvok spoznavnega, čustvenega in stremečega nagona razvija pri različnih ljudeh v različni kombinaciji, navadno s prevlado enega, vodilnega nagona, vporablja vsak človek drago kritično merilo za doseženo stopnjo soglasja, izvečine posneto po vodilnem nagonu. Ta merila pa niso istovita, ker se tudi skladnosti vseh treh nagonov vedno ne strinjajo, nekaj n. pr. izredno ugaša čustvenosti ali biološki potrebi, a naravnost nasprotuje logičnemu soglasju.

Tako smo dospeli od druge strani do istega razlikovanja kakor v odstavku o izvestnosti, do avtonomnega in heteronomnega tipa. Izvestnost je dvojna, avtonomna ali heteronomna, razvidnost — funkcija spoznavnega nagona (razuma) — je vedno enotna, samo avtonomna in se opira na avtonomno izvestnost, torej na tisti občutek in voljo (stremjenje), ki spremlja skladnosti prevladujočega intelektualnega nagona. Obratno se naslanja avtonomna zavest na razlog spoznane, neposredne ali posredne razvidnosti.

Subjektivnost evidence je že sama ob sebi vir mnogih zmot, a to zmotljivost povečuje prtok sugestivne in avtosugestivne razvidnosti.

Filozof opazuje nejasni in nerazločni kaos predmetov, njih zapletenih odnosov in izprememb navično prepričan, da ga vodi samo čisti, brezpodstaven nagon po resnici, a nezavedno se ž njim igra postrežljiva in vsemogočna fantazija, s čudovitimi in presenetljivimi predstavami mu polni stranečo, v hevrstičnem afektu plavajočo intuicijo. Zanašeni filozof niti ne slutí, da mu je vtihotapila fantazija po principu iluzije iz nepreglednega kaosa marsikak fantom, marsikako subjektivno predstavo, izrodek njegovih komaj ocaženih želja in potreb. Če je mogoče, da vara fantazija že na polju objektivnega opazovanja, koliko večja je možnost prevare v svobodni in brezudarni sferi introspekcije!

Isti avtosugestivni proces zasledujemo v mistični ekstazi bramanov in teozofov. Mistik se pogrezne v avtohipnozo in fantazija mu z največjo nazornostjo in izvestnostjo pričara, ponovi to, kar je prej slišal, čital ali mislil, po čemer je prej hrepenel ali moral hrepeneti. Ako se ta nezavedna blodnost ponavlja in utrjuje skozi dolgo vrsto let, zlasti v mladostni dobi največje dušne plastičnosti in živahnosti pod vodstvom prekanjenega dialektika z avtoritativnim in sugestivnim stališčem, potem se ne smemo čuditi tragični krivdi, da nastopa tak filozof — sam na sebi poštenjak, a žrtev nezavedne blodnosti, žrtev sugestivne ali avtosugestivne razvidnosti — z brezobzirnim fanatizmom. Kakoršna je vsebina, tak je pač duh! Ko bi mu bile ugodnejše razmere mogočile napolniti duha z objektivnejšo in kritičnejšo vsebino, služil bi sedaj z isto gorečnostjo objektivni resnici, najdeni z objektivno razvidnostjo, kakor jo uteva notarizem.

Subjektivna, individualna razvidnost, torej razvidnost še tako ženjalnega in učnega pojediaca ne more služiti za kritično merilo (kriterij) resnice. Kakor spoznavno prilagajanje (resnica), tako tudi razvidnost ni gotova, jana količina, ampak se razvija in izpopoljuje vzporedno z znanstvenim napredkom.

Objektivno razvidnost dobimo samo na ta način, da posnamemo iz vseh subjektivnih razvidnosti to, kar imajo skupnega in soglasnega. Objektivna znanstvena razvidnost je torej tista, ki jo v sotrudnem in sporazumnem delu proglase vsi strokovnjaki (strokovni communis consensus). Ker je pa mogoče, da celo organizacija strokovnjakov po premišljenem dogovoru ali medsebojni sugestiji izreče zmoto, nastaja potreba zadnjega jamstva resnice, potreba kritične, cenzure, kritične verifikacije, podane po neki najvišji nadzorni, od strokovne organizacije neodvisni instanci.

Objektivna razvidnost — vzeta po razlogih notarizma cum grano salis — vsebuje tri bistvene znake: 1. relativen, nastojen značaj; 2. strokovno sotrudnost; 3. zadnje jamstvo resnice (kritično cenzuro).

Taka objektivna razvidnost pa je danes še utopičen san in le cilj daljne bodočnosti, historija človeške misli še zdaj ni prestopila primitivne dobe neorganizovanega boja vseh proti vsem, trditve proti trditvi, razvidnosti proti razvidnosti. Žal, resnica, pravica in lepota ostanejo še nadalje problemi brutalne moči!

(Dalje prih.)

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5⁰/₀.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadržnik. Obrestna mera je 4⁰/₀. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 2:50 Din v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principijelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od ¹/₂ 17. do ¹/₂ 18. ure.

Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovjše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide „Ročni zapisnik“ z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omej. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

